Мариа Бузаши Марганић

ПРИРУЧНИК

за учитеље

уз уџбеник Ликовне културе *Шарени ликовни путокази*

за четврти разред основне школе

eduka

Мариа Бузаши Марīанић

ПРИРУЧНИК ЗА УЧИТЕЉЕ
УЗ УЏБЕНИК ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ *ШАРЕНИ ЛИКОВНИ ПУТОКАЗИ*
ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Проф. др Бошко Влаховић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Доц. др Наташа Филиповић

ЛЕКТОР И КОРЕКТОР
Биљана Никић

ИЗДАВАЧ
Едука д.о.о. Београд
Ул. Змаја од Ноћаја бр. 10/1
Тел./факс: 011 3287 277, 3289 443, 2629 903
Сајт: www.eduka.rs • имејл: eduka@eduka.rs

ЗА ИЗДАВАЧА
Наташа Филиповић, директор

САДРЖАЈ

1. Увод 5

2. Наставни план и програм Ликовне културе за 4. разред основне школе 6

3. Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи 9

Поремећаји аутистичког спектра 9

Блаже сметње у менталном развоју 14

Хиперкинетички синдром (хиперактивност) 17

Коришћена литература 21

4. Планирање циљева, задатака и активности 22

Логичко и критичко мишљење 24

Технике подстицања мишљења у наставном процесу 25

Питања, задаци, налози 26

Оцењивање и извештавање 27

5. Годишњи план рада 29

6. Годишњи план (распоред) наставног градива 31

7. Писане дневне припреме по наставним јединицама 53

8. Литература 139

1. УВОД

Приручник из предмета Ликовна култура за четврти разред конципиран је тако да наставнику пружи могућност јаснијег разумевања концепције постојећег уџбеника, као и да подстакне идеје за осмишљавање и реализацију наставе овог предмета.

Такође, у приручнику се налазе и сегменти који обухватају подсетнике и конкретне примере из методике наставе, успешна решења реализације програмских садржаја и примере добре праксе, најчешће потешкоће у организацији и реализацији наставе, као и предлог писаних припрема за сваку наставну јединицу. Наставник ће предложене нацрте писаних припрема схватити само као један од начина осмишљавања и реализације часа, прилагодиће их условима свог рада и потребама конкретног одељења које води, односно могућностима и интересовањима својих ученика. На крају сваке припреме дат је и предлог листе за самоевалуацију рада наставника за реализовани час. Ова листа може послужити наставнику као смерница за анализу процеса и ефеката сопственог рада на часу, као и планирање и унапређивање будућих наставних активности.

Надамо се да ће наставник коришћењем овог приручника моћи ефикасније и квалитетније да планира, реализује и вреднује свој наставни рад и напредовање ученика.

2. НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ
ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ ЗА 4. РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Циљ и задаци

Циљ васпитно-образовног рада у настави ликовне културе јесте да се подстиче и развија учениково стваралачко мишљење и деловање у складу са демократским опредељењем друштва и карактером овог наставног предмета.

Задаци:

– настава ликовне културе има задатак да развија способност ученика за опажање облика, величина, светлина, боја, положаја облика у природи;

– да развија памћење, повезивање опажених информација, што чини основу за увођење у визуелно мишљење;

– стварање услова за разумевање природних законитости и друштвених појава;

– стварати услове да ученици на сваком часу у процесу реализације садржаја користе технике и средства ликовно-визуелног изражавања;

– развијање способности за препознавање традиционалне, модерне, савремене уметности;

– развијати ученикове потенцијале у области ликовности и визуелности, те му помагати у самосталном изражавању коришћењем примерених техника и средстава;

– развијати љубав према вредностима израженим у делима свих облика уметности;

– да ствара интересовање и потребу за посећивање изложби, галерија, музеја и чување културних добара;

– да осетљивост за ликовне и визуелне вредности коју стичу у настави ученици примењују у раду и животу;

– развијати сензибилитет за лепо писање;

– развијати моторичке способности ученика.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

– разликују и повезују дводимензионалне и тродимензионалне облике;

– граде искуства и критеријуме према захтевима програма, ликовних уметности и ликовних појава у животу;

– усвоје знања о боји, ликовним техникама и креативно практично раде са односима боја;

– ускладе ликовни рад са другим медијима (звуком, покретом, литерарним изразом и сценским амбијентима);

– препознају ликовне технике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I КОЛАЖ, ФРОТАЖ, ДЕКОЛАЖ И АСАМБЛАЖ
(површински и тродимензионални колаж) (6+4)

1. Колаж (дводимензионални – површински колаж)

Појмови: колаж, фротаж, деколаж, асамблаж

2. Фротаж (површинске игре)

3. Деколаж (наслојавање, доцртавање, досликавање...)

4. Асамблаж (тродимензионални колаж, инсталације, проширени медији...)

II ВЕЗИВАЊЕ ОБЛИКА У ТРОДИМЕНЗИОНАЛНОМ ПРОСТОРУ И У РАВНИ (6+4)

Компоновање апстрактних облика у простору према положеној, косој или усправној линији

Организација бојених облика у односу на раван у простору

Организација тродимензионалних облика у простору и на равни

Појмови: акварел, пастел, темпера

III СЛИКАРСКИ МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ (6+4)

Карактеристике акварел технике

Карактеристике пастелних боја и креда у боји (суви пастел и воштани пастел)
Карактеристике темпера боја
Појмови: материјали и технике
IV ОСНОВНЕ И ИЗВЕДЕНЕ БОЈЕ (6+4)
Црвена + жута = наранџаста
Црвена + плава = љубичаста
Жута + плава = зелена
Појмови: основне боје, изведене боје
V ЛИНИЈА, ПОВРШИНА, ВОЛУМЕН, БОЈА, ПРОСТОР (16+8)
1. Линија – простор
2. Површина – простор
3. Волумен – простор
4. Боја – простор
5. Линија, површина, волумен, боја – простор
Појмови: волумен
VI АМБИЈЕНТ – СЦЕНСКИ ПРОСТОР (6+4)
1. Идејна решења за израду маски
2. Израда маски
3. Израда сцене
4. Предлог за кореографију, музику, костим
5. Израда сцене
6. Реализација по групама или у целини
Појмови: амбијент и сценски простор

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

I Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж

Имајући у виду наставу ликовне културе у целини и савремени приступ медијима под називом проширени медији, сматра се да је ова целина најпримеренија за увођење ученика у нова искуства. Када се прође реализацији садржаја колажа, одмах се мисли на већ постојеће извесно искуство ученика о колажу, с тим што се најчешће води рачуна о примерености захтева узрасним могућностима ученика па су се у пракси најчешће тражила решења по логици шаљивог колажа. То значи да су преузимани различити облици којима су стварани неки нови облици по личном нахођењу сваког ученика. Пракса је показала да се у таквим ситуацијама често добијају духовита решења. Такво искуство је примерено за ученике, стога се почиње од површинског колажа. У даљем раду такви колажи могу да буду изванредан материјал за одлепљивање, поновно лепљење, доцртавање, досликавање, те се од ученика тражи извесна доза упорности, што је могуће на том узрасту. То је истовремено шанса за ученике да направе неко ново решење а и да се сам водитељ наставног процеса припреми за процену новонасталих остварења. Такви радови могу да буду подведени под назив деколажа. Да би ученици сачинили фротаж, могу се користити природни и вештачки облици као подлога преко које ће ученици стављати танји папир и потом оловкама које у себи имају меки графитни уложак превлачити преко папира да би се одштампали највиши делови (рељефност – структура материјала који се налази испод папира). Када се ради о асамблажу, мисли се на повезивање тродимензионалних облика у нове за ученике смисаоне целине. Без обзира на вештачке или природне облике које ученици уграђују у свој рад, потребно је да наставник ограничи број материјала исте врсте да би ученици лакше дошли до својих смисаоних решења. Оваква целина програма је у тесној вези са проширеним медијима у савременој уметности. То ће бити уједно и прилика за препознавање савремене уметности у музејима и галеријама. Самим тим, намеће се обавеза наставнику да ученике повремено води на изложбе које се налазе у њиховом непосредном окружењу.

II Разумевање тродимензионалних облика и рад на њима

Ова целина је логичан наставак претходне целине програма о асамблажу, са другом систематизацијом, када се може почети с радом полазећи од апстрактних облика неког

предмета. Заправо, мисли се на нефигуративне облике који се у даљем раду могу супротставити фигуративним облицима. Пре свега се мисли на облике које можемо препознати у природи или на облике које је човек створио а не препознајемо их у природи. На пример, облик шоље препознајемо према карактеристичним линијама. Ако бисмо избрисали линије дршке и карактеристичну линију која чини облик шоље, добићемо нефигуративан облик – апстрактни облик. Такав приступ се може начинити у свим ситуацијама када се цртају или сликају миметички облици. На самом почетку реализације ове целине, ученици могу да цртају оловкама са ознаком Б, ради лакшег интервенисања у процесу рада. Потом могу да користе и сликарске технике, али најпримеренији је тродимензионални рад. Не треба заобићи класичне материјале као што је глина, али су посебно захвални вештачки материјали као што су делови дечјих играчака, који могу да сачине неки нови облик у складу са њиховом маштом.

III Сликарски материјали и технике

Како су ученици до 4. разреда, па и у 4. разреду, користили темпере као сликарски материјал, сматра се да је од посебне важности да науче које су карактеристике акварела, темпере или гваша. Акварел технику карактерише лазурни начин сликања, што значи да се више користи вода са благим тонирањем боје, а слика делује свеже без црне и беле боје. Темпера је покривајућа боја, наноси се више у виду пасте, што значи да таква слика подноси наслојавање, за разлику од акварела који подразумева ал-прима рад, што подразумева добро промишљање која ће боја да се стави на коју површину. У темпери се може више пута наносити боја преко исте површине. Уз додатке беле покривајуће боје и мешање других боја с белом, добија се гваш техника. Сматра се да с овим знањима ученик касније може успешно да прати наставу ликовне културе.

IV Основне и изведене боје

Ученици су до сада користили све боје без познавања карактеристика боја, већ су сликали према свом осећају, уз помоћ маште, углавном по логици аперцепције. У овој целини би требало да добију елементарна знања о основним и изведеним бојама, што значи да ће мешањем жуте и црвене добити наранџасту, да ће мешањем плаве и црвене добити љубичасту као изведену, и напокон мешањем жуте и плаве да ће добити изведену зелену. После тих искустава ученици могу урадити и неке вежбе по перцепцији или аперцепцији користећи и основне и изведене боје.

V Линија, површина, волумен, боја, простор

У оквиру ове целине рачуна се на повезивање ученикових искустава о линијама, површинама и волумену у одређеном простору. У таквом процесу биће од изузетне важности да ученици раде по перцепцији, посматрајући пре свега природне облике и боје. У овој целини програма ученици разредне наставе први пут осмишљеније треба да раде по перцепцији. На наставнику је да пронађе мање природне облике, чиме ће упутити ученике да сами откривају богатство природе, проналазе природне облике, да врше анализу када ће моћи у свим техникама да изразе шта осећају док посматрају неки природни облик. Најпримереније је да свако дете има свој модел који ће посматрати, чиме се постиже избегавање академске поставке мртвих природа. Поред цртања и сликања, препоручује се и рад у глини, која је најзахвалнија за развој моторике, а у функцији је опажања и преношења немиметичког преношења посматраног природног облика.

VI Амбијент – сценски простор

Ако се пође од чињенице да сви живимо у неком амбијенту, посебно је важно да се са ученицима разговара о карактеристикама појединих амбијената. Амбијент учионице, амбијент кухиње, амбијент улице, амбијент аутобуске станице, игралишта... Дакле, у целини гледано, сваки амбијент је карактеристичан по нечему, на наставнику је да заједно са ученицима извуче посебне детаље о неком препознатљивом амбијенту. У духу таквог захтева, ученици могу да раде сцену, маске, костим, да се определе за музику, али је најважније да се цео процес одвија кроз игру. У тој игри ученици ће доћи до сазнања о искуствима цивилизације, што се може пронаћи у литератури, а самим тим и повезивање оваквог садржаја са другим областима, посебно са књижевношћу, музичком културом, позориштем...

3. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА У РАДУ СА ДЕЦОМ СА СМЕТЊАМА У НАПРЕДОВАЊУ У РЕДОВНОЈ ШКОЛИ[1]

ПОРЕМЕЋАЈИ АУТИСТИЧКОГ СПЕКТРА

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Аутизам је развојни поремећај који се испољава до треће године живота. Тежина клиничке слике варира од најтежих манифестација аутизма до сасвим дискретних форми аутистичког понашања. Зато и говоримо о поремећајима аутистичког спектра.

Ма колико се међусобно разликовали, сви поремећаји аутистичког спектра имају неке заједничке карактеристике: поремећај социјалних интеракција, поремећај комуникације и стереотипије у понашању.

ПОРЕМЕЋАЈ СОЦИЈАЛНИХ ИНТЕРАКЦИЈА

Деца са аутизмом често немају потребу да остваре контакт са другим особама или се, пак, социјални контакт остварује само да би се задовољиле властите потребе. Дете које је повређено, уплашено или тужно, неће тражити утеху од друге особе, нити ће покушати да са другом особом подели своје задовољство. С друге стране, деца са аутизмом углавном не препознају емоције других људи. Контакт погледом је обично површан и краткотрајан, пре свега због тога што дете са аутизмом не уме да прочита емоцију са лица друге особе. Многа правила социјалног живота, почев од оних најлакших, па све до најкомплекснијих, особе типичног развоја усвајају спонтано, без икакве формалне обуке. За децу са аутизмом, неписана правила социјалног функционисања представљају велику загонетку која се може само делимично решити упорним и систематским радом.

ПОРЕМЕЋАЈ КОМУНИКАЦИЈЕ

Нека деца са аутизмом уопште не говоре. Код ове деце не јавља се ни гест као спонтани покушај да се надомести недостатак вербалне комуникације. У многим случајевима, развија се говор који нема комуникативну функцију. Често се у говору запажају: бизарна модулација гласа, ехолалија (понављање туђих речи), неологизми (измишљене речи), идиосинкразије (говор специфичан само за ту особу), неправилна употреба личних заменица (о себи говоре у трећем, а често и у другом лицу)... Изразити су поремећаји прагматике, чак и код деце са високофункционалним аутизмом, која имају развијену вербалну комуникацију. Они се испољавају на различите начине: дете не уме да одреди адекватну удаљеност од саговорника; да прилагоди интензитет и модулацију гласа социјалним захтевима; да препозна када би требало да ћути а када да говори; да одреди колико би дуго требало да говори о одређеној теми; да препозна комуникационе намере саговорника итд. Деца са аутизмом, осим у ретким случајевима, не разумеју идиоме, фразе и сарказам у говору. Њихово разумевање говора је буквално.

СТЕРЕОТИПИЈЕ У ПОНАШАЊУ

Деца са аутизмом често су заокупљена бојом, мирисом, текстуром, вибрацијом и другим карактеристикама предмета који су небитни за њихово функционисање. Понекад имају ритуале који могу бити везани за било који аспект живота: исхрану, облачење, успављивање... Углавном имају отпор према променама. Многа деца са аутизмом имају стереотипне покрете телом или деловима тела (лепршање рукама, клаћење, љуљање, увртање прстију, ход на врховима прстију итд.). Деца са високофункционалним аутизмом могу имати

[1] Из приручника за наставнике *Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи* проф. др Ненада Глумбића и Љиљане Вдовић, Едука, Београд, 2012.

уска, ограничена и необична интересовања. Тако се дешава да ученик нижих разреда основне школе одлично познаје возове, пилоне или неке врсте животиња, а да при томе има отпор према већини наставних садржаја који се обрађују у школи.

ОСТАЛИ ПОРЕМЕЋАЈИ

Осим наведених, ученици са аутизмом могу имати и бројне друге поремећаје који на различите начине утичу на њихово образовање.

Поремећаје аутистичког спектра карактерише учестала појава сензорних абнормалности. Оне се најчешће испољавају: у облику сензорне преосетљивости, када обични звуци и додири изазивају бол и друге непријатне сензације; у виду снижене осетљивости појединих чула; у виду немогућности да се јасно идентификује извор звука и да се занемари позадинска бука; у облику снижене толеранције на дуготрајно излагање сензорним стимулусима итд.

Аутизам се може комбиновати са било којим нивоом интелектуалног функционисања, од најтежих форми интелектуалне ометености до просечних или чак натпросечних интелектуалних способности.

Код деце са аутизмом и тежим облицима интелектуалне ометености може се очекивати и не тако ретка појава епилептичних напада који су изузетно ретки код деце са високофункционалним аутизмом.

У овој последњој категорији, пак, честа је моторичка неспретност, која се може испољити и неким обликом диспраксије. Један од облика диспраксије код деце школског узраста јесте и поремећај рукописа – дисграфија.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

На основу доброг познавања природе аутистичког поремећаја, могуће је осмислити извесна упутства за образовно–васпитни рад са овом популацијом. Међутим, ниједно упутство не би требало схватити као рецепт који би се могао применити на сваку појединачну ситуацију и на свако дете са аутизмом. Наставницима се саветује да пажљиво прочитају општа упутства за прилагођавање образовно–васпитног рада деци с поремећајима аутистичког спектра, а да све недоумице разрешавају уз консултацију са дефектологом.

1. Обезбедите структуриран ритам дана

Деца са аутизмом не умеју да организују и користе слободно време на продуктиван начин. Зато им је потребно обезбедити високоструктуриран ритам дана, и код куће и у школи. Потребно је да се установи одређена рутина које ћемо се придржавати што је више могуће. Једном установљена рутина пружа детету са аутизмом утеху и сигурност.

2. Користите визуелну подршку

За многу децу са аутизмом слике имају много већи значај у преношењу порука него речи. Зато користите визуелну подршку кад год је то могуће. Ако ученику дајете вербални налог који он не разуме, престаће да вас слуша. Слика ће му помоћи да остане у контакту са вама. Потребно је, наравно, да дете разуме значење одређене слике. Зато би слике требало да буду сасвим реалистичне, без непотребних детаља и карикатура. Уколико дете не разуме слику, можете користити фотографије или тродимензионалне објекте. Када дете овлада одређеном активношћу, визуелна подршка се смањује, а некада и сасвим укида. Визуелна подршка је посебно значајна приликом стварања распореда.

3. Направите распоред активности

Добро структуриран ритам дана уз адекватну визуелну подршку најбоље се може остварити креирањем визуелних распореда. Визуелни распореди омогућавају деци са аутизмом да предвиде редослед активности, да боље усмере пажњу и да се осећају сигурном. Најбоље би било да се направи један општи визуелни распоред, који би служио за структурирање активности у току једног школског дана, и низ специфичних визуелних распореда који се односе на конкретне активности у току једног школског часа или неке ваннаставне активности.

Како да направимо општи визуелни распоред? Потребно је да прво изаберемо слике, фотографије или симболе са одређеним значењем. На пример, цртеж или фотографија лопте може да означава игру у школском дворишту. Визуелна средства треба пластифицирати јер ће се користити током дужег временског периода. Дете треба да научи значење одређеног симбола. То се постиже дуготрајном, доследном и свакодневном употребом истих симбола у идентичним околностима. Иако симболи могу бити поређани на једном листу папира, много је ефикасније да се у прављењу визуелних распореда користи чичак–трака. Чичак–трака треба да се постави на јасно видљиво и лако доступно место, нпр. на унутрашњу страну врата учионице. Боја чичак–траке треба да се јасно разликује од боје коришћених симбола. Слике које означавају главне активности у школи поређамо на чичак–траку одозго надоле. Нпр. можемо имати слику која се односи на час математике, затим слику која означава мали одмор, слику која се односи на час матерњег језика, слику за активност у школском дворишту итд. Испод сваке слике треба да буде и словима назначена активност. У већ наведеном примеру са лоптом, на дну пластифициране картице на којој је фотографија лопте написаћемо „игра у дворишту“. Картице се увек ређају тако да се између појединачних слика види чичак–трака у дужини од око 5 цм. На дну чичак–траке прави се џеп или сандуче у које ће се картице са симболима одлагати када одређена активност буде завршена. У близини визуелног распореда не би требало да буде других визуелних средстава.

На почетку сваког радног дана доведемо ученика до места на коме се налази визуелни распоред и укратко испричамо шта ћемо радити тога дана. Задржимо се на првој картици и кажемо шта та картица представља. Затим скинемо картицу са чичак–траке и однесемо је до места где ће се обавити одговарајућа активност. Када активност буде завршена, заједно са дететом одлажемо картицу у џеп или у кутију на дну чичак–траке, а затим узимамо следећу картицу и са њом поступамо на идентичан начин.

Овај поступак се, у зависности од способности детета, може донекле модификовати. За децу ненавиклу на визуелне распореде некад ће бити потребно да се и на месту на коме се обавља активност налази симбол те активности. С друге стране, деци која су извежбана у коришћењу визуелних распореда биће довољно да распоред дневних активности буде написан у свесци. Ако ученик уме да чита, распоред се може организовати у форми чек–
–листе, тако да ученик може да штиклира сваку активност која је завршена. Важно је да се визуелни распореди користе упорно, без обзира на то што нам се можда чини да дете не разуме њихово значење.

За децу која не говоре и не разумеју налоге, користите стварне предмете у циљу антиципације следеће активности. На пример, десетак минута пре часа физичког васпитања дајте им да држе малу гумену лопту; ако одлазе кући колима, неколико минута пре поласка дајте им аутомобил играчку. Понављајте ове активности свакодневно користећи увек исте предмете.

Помоћу визуелних распореда може се организовати и било која друга активност: овладавање одређеном вештином, учење неког садржаја или израда домаћих задатака. Приликом израде домаћих задатака, важно је да ученик унапред зна колико ће нека активност трајати. Ако, на пример, треба да напише три реда неког слова, потребно је да му се да свеска у којој је на почетку сваког од три реда написано по једно слово. Родитељи треба да направе визуелни распоред у коме ће се наизменично смењивати картице са словом (три картице за сваки ред) и картице које означају награду која ће уследити након сваког исписаног реда.

4. Наградите дете

Ако се одлучите да помоћу визуелног распореда подучавате ученика са аутизмом, једна од картица морала би да се односи и на награду. Награда се добија као резултат успешно изведених активности. Она се може користити и за поткрепљивање социјално пожељног понашања. У избору награде руководимо се жељама самог детета. За неко дете ће адекватну награду представљати „смајли“, жетон или балончић, док ће за неко друго дете функцију награде имати комадић омиљене хране или краткотрајно обављање омиљене активности.

5. Говорите конкретно и јасно

Говорите јасно. Не користите сувишне речи. Уместо да кажете: „Данас је прилично хладно. Не би било лоше да обучеш јакну када будемо ишли у шетњу“, једноставно реците: „Обуци јакну“. Питајте ученика шта сте рекли да бисте проверили да ли вас је разумео. Немојте користити идиоме. Ако кажете детету да се „претвори у уво“, можете очекивати само две реакције: дете не разуме шта сте изговорили или, пак, добија панични напад јер нити зна како да се претвори у уво, нити жели да постане уво. Избегавајте иронију и сарказам. Вашу иронично изговорену опаску да уживате када дете лупа вратима, ученик са аутизмом схватиће буквално. Иако вам то не изгледа учтиво, радије кажите: „Дај ми књигу“, него „Да ли би могао да ми даш књигу?“ Ако ваш налог није експлицитан, дете са аутизмом помислиће да га питате да ли он може (тј. има способност) да вам да књигу. Ако нудите избор, нека ваша понуда буде што конкретнија. „Да ли би волео да црташ црвеном или плавом оловком?“ много је боља опција него питање: „Којом би бојицом волео да црташ?“ Имајте у виду да деца са аутизмом боље реагују на визуелну него на слушну информацију. Према томе, ако дете уме да чита, добро би било да му напишете своје захтеве.

6. Преусмерите стереотипе

Ограничена интересовања, стереотипије и ритуали саставни су део клиничке слике аутизма. Извесни стереотипи у понашању никада неће нестати. По правилу, стереотипије не треба забрањивати већ преусмеравати. То је могуће само ако детету понудимо другу активност, врло сличну његовом стереотипу, која ће имати социјално прихватљиву форму. Дешава се, на пример, да дете хода тачно одређеном путањом по учиниоци. Можемо да направимо од итисона кружне облике које ћемо поређати у непосредној близини његове путање и тражити да хода газећи по кружним формама. Ако дете има неки стереотипни покрет телом, можемо осмислити игру у којој ће се тај покрет користити у комбинацији са неким другим, сличним покретом. Овакве активности се могу лепо уклопити у наставу физичког или музичког васпитања. Ако у току одређеног часа немамо могућности за реализацију наведених активности, евентуалну појаву стереотипија треба игнорисати.

Нека деца имају отпор према променама, а свака промена рутине изазива страх. Ако нашу уобичајену активност у дворишту морамо да изменимо због лошег времена, онда би што пре у визуелном распореду требало заменити картице како би се дете навикло на новонасталу ситуацију. У извесним случајевима, деца са аутизмом пружају отпор према променама које су свакодневне и које чине саставни део школских активности, као што је одлазак у фискултурну салу. У том случају потребно је да више пута у току претходног часа кажемо да ће следећи час бити одржан у фискултурној сали прецизирајући колико је времена остало до завршетка часа. Нпр. можемо рећи да за десет (пет, три...) минута почиње час физичког. Иако деца са аутизмом често немају концепт метричког времена, свакодневним понављањем наведених активности постепено се навикавају на правилну употребу термина којима се одређује трајање. Оријентација у времену лакше ће се постићи ако користимо тајмере или пешчане сатове. Уколико је дете изразито анксиозно приликом преласка из једне у другу просторију, треба му дозволити да са собом понесе омиљену играчку или неки други предмет за који је нарочито везано.

Ако ученик са аутизмом има уска и ограничена интересовања, њих би требало искористити као потенцијал за усвајање наставних садржаја из различитих предмета. Ако је, на пример, ученик фасциниран животињама и ако има снажан отпор према математици, онда ћемо таблицу множења обрађивати задацима следећег типа: „Ако у седам кавеза има по три мајмуна, колико има укупно мајмуна?“ На сличан начин могу се обрађивати граматика, ликовно васпитање итд.

Повремено се ученику са аутизмом могу дозволити омиљене активности у форми награде или као део процеса учења. Тада се, међутим, суочавамо са проблемом временског ограничавања такве активности. Због тога је потребно да се одреди правило у погледу трајања одређене активности. Добро је да дете у сваком тренутку зна колико му је преостало времена за омиљену активност. То се постиже употребом тајмера који визуелно приказују проток времена. Иако су врло једноставни уређаји, тајмере је понекад тешко набавити у нашој средини. Уместо тога, могу се користити пешчани сатови различите величине.

7. Поставите јасна социјална правила

Деца са аутизмом не поштују ни најосновнија правила понашања. Имајте у виду да се не ради о неваспитању, већ о неразумевању социјалних правила. Ако ученик са тежим обликом аутизма не показује интересовање за друге особе, потребно је да га постепено укључимо у интерактивну игру. То је најбоље учинити на часу физичког васпитања тако што ћемо организовати наизменичне активности. Деца са високофункционалним аутизмом имају већи капацитет за разумевање социјалних правила, али их не могу усвојити спонтано. Корисно средство за прихватање правила понашања јесу тзв. социјалне приче. Ове приче се пишу за сваку конкретну ситуацију, а могу бити презентоване и у сликовној форми. У причи се описује одређена ситуација, како се протагонисти приче осећају и шта би се могло десити.

8. Помозите ученику са аутизмом да се избори са сензорним проблемима

Деца са аутизмом не могу да игноришу небитне сензорне стимулусе и да разликују важније и мање важне информације. Зато је потребно да са плафона уклоните све висеће елементе, а са зидова и паноа све цртеже, графиконе и друге визуелне садржаје који се не користе свакодневно. Алтернативно, визуелна средства се могу прекрити и приказивати само када је то неопходно. Учиниоца не би требало да буде у непосредној близини улице. Ученик са аутизмом треба да седи у предњем делу учионице, удаљен и од прозора и од врата, како би опажао што мање непотребних стимулуса. Сто за којим седи дете не би требало да буде обојен јарким бојама. На столу треба да се налази само оно што је тренутно потребно за рад.

Нека деца са аутизмом изузетно су осетљива на звукове одређене фреквенције. Ова деца најчешће покривају уши рукама. Ако дете виче или на други начин прави галаму, могуће је да му смета околна бука коју покушава да маскира звуцима које само производи. Оваквој деци треба дозволити да се привремено изолују. У ту сврху се могу користити ниски паравани, који не заузимају много простора, слушалице и антифони. Ако се дете плаши одређеног звука (нпр. дела неке песме), можете снимити такву песму и пуштати је сваког дана тако што ћете интензитет тона подесити испод границе чујности, постепено га појачавајући до прихватљивог нивоа.

Деца са аутизмом могу имати снажне негативне реакције на трепћуће светло. Ако сте убеђени да светло не трепери, вероватно грешите. Реч је о томе да ни ви ни друга деца не можете опазити оно што опажају нека деца са аутизмом. Да бисте избегли треперење светла, користите увек нове сијалице, избегавајте употребу флуоресцентног светла, а уместо компјутера користите лаптоп. Посаветујте родитељима да затраже савет офталмолога у вези са евентуалном куповином ИРЛЕН наочара са обојеним филтерима. Ако дете уме да пише, избегавајте папир интензивно жуте боје. Бели папир, који се у нашим школама најчешће користи, такође није најбоље решење за децу са аутизмом. Уместо тога користите сиви, светлоплави или светлозелени папир.

Нека деца са аутизмом не подносе поједине тактилне стимулусе. Уверите се да им не смета текстура одеће или наставног средства. Не додирујте их.

Извесни облици понашања (љуљање, окретање укруг, пењање по столовима, повишена покретљивост итд.) упућују на могућност да је детету са аутизмом потребна интензивнија сензорна стимулација. Овој деци је потребно дозволити да повремено учествују у моторичкој активности, најбоље у виду награде за извршени задатак. Осим тога, детету које је стално у покрету потребно је дозволити да носи испуњени прслук, будући да снажан притисак обезбеђује неопходну стимулацију. Ношење испуњеног прслука требало би ограничити на временски интервал од двадесет минута. Искористите часове физичког васпитања за стимулацију љуљањем. Дете може да се љуља на љуљашци или на великим лоптама за пилатес лежећи на стомаку, при чему масирамо леђа кружним покретима у смеру казаљке на сату. Нека деца ће уживати ако их увијемо у струњачу и благо котрљамо. Искуство показује да се током љуљања и лежања у струњачи боље учи говор него током уобичајених активности у учионици.

9. Укључите друге ученике у систем подршке

Осталој деци из разреда објасните зашто се ученик са аутизмом понаша на одређени начин. Мотивишите их да учествују са њим у интерактивној игри. Искористите прилику када се организује излет или нека друга ваннаставна активност да одредите децу која ће бити задужена да помажу детету са аутизмом. Деца се бирају само ако се добровољно пријаве. Посебно ћете истаћи њихову улогу ако им доделите неки бец или траку са натписом који указује на њихову функцију. Тиме, не само да помажемо детету са аутизмом, већ и код осталих ученика развијамо одговорност, толеранцију и самопоштовање. Посаветујте се са дефектологом у вези са формирањем „круга пријатеља“ и других облика вршњачке подршке.

БЛАЖЕ СМЕТЊЕ У МЕНТАЛНОМ РАЗВОЈУ

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У овој публикацији под блажим сметњама у менталном развоју подразумевамо стање лаке интелектуалне ометености. Сваки облик интелектуалне ометености карактеришу значајна ограничења у интелектуалном функционисању и адаптивном понашању. Наведена ограничења настају у развојном периоду, тј. до 18. године живота. Највећи број деце са интелектуалном ометеношћу има блаже сметње у менталном развоју. Ова деца имају успорен развој когнитивних, говорно–језичких, моторичких и социјалних способности, што у многим случајевима постаје очигледно тек у млађем школском узрасту. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају исте физиолошке, емоционалне и социјалне потребе као и сва друга деца. Међутим, ова деца ступају у животну утакмицу са лошије развијеним адаптивним способностима од вршњака из опште популације. Многе карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју могу се разумети само унутар друштвеног контекста. Приликом навођења заједничких карактеристика ове деце треба имати на уму да је реч о изузетно хетерогеној популацији. Стога је нереално очекивати да ће се свако појединачно дете уклопити у општи приказ лаке интелектуалне ометености који наводимо у овом тексту.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу пролазе кроз исте фазе сазнајног развоја као и деца из опште популације, али нешто споријим темпом. Осим тога, ова деца не достижу највише нивое формалних логичких операција. Њихово је мишљење конкретно тако да се радије фокусирају на очигледне карактеристике предмета, појава или бића него на нека

мање видљива, апстрактна својства. Из истих разлога, ова деца ће лакше разумети актуелна догађања него догађаје из прошлости или хипотетичке ситуације у будућности.

ПАЖЊА

Ученици снижених интелектуалних способности, по правилу, имају краткотрајну пажњу. Неуспех у учењу, бар једним делом, може се објаснити и тиме што деца не поклањају довољно пажње постављеном задатку. Осим тога, ова деца имају и мањи обим пажње, тј. не могу истовремено да обрате пажњу на већи број релевантних стимулуса. Некада усмеравају пажњу на мање битне аспекте задатка, занемарујући при томе најважније информације.

ПАМЋЕЊЕ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу тешко памте нове информације, а већ запамћене релативно брзо заборављају. Основни проблем ове деце јесте недостатак ефективне стратегије упамћивања. Посебно тешки за упамћивање јесу ментално и језички захтевни задаци.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Деца са блажим сметњама у менталном развоју имају успорен, а у неким случајевима и атипичан, говорно–језички развој у области артикулације, семантике, синтаксе и прагматике. Артикулациона одступања могу се испољити у облику омисије (изостављања гласова), супституције (замене једног гласа другим стандардним гласом) или дисторзије (измењене артикулације гласа као у случају „котрљајућег р“). На плану семантике, најизразитији проблеми односе се на ограничен вокабулар и недовољно познавање лексичких односа између речи. Синтаксичке конструкције могу бити врло специфичне, у складу са когнитивним функционисањем појединца. Највеће проблеме ова деца имају у домену прагматике, тј. правилног разумевања и употребе говора у социјалном контексту.

МОТИВАЦИЈА

Ако нека особа мисли да су за све успехе и неуспехе у њеном животу одговорни судбина, случај или други људи, кажемо да таква особа има спољашњи локус контроле. Насупрот томе, особе са унутрашњим локусом контроле сматрају да је највећи број позитивних и негативних догађаја у њиховом животу резултат њихове властите активности. Мала деца, без изузетка, имају спољашњи локус контроле. Сазревањем, она постају свесна последица својих активности. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу задржавају спољашњи локус контроле. То се испољава у претераном ослањању на друге особе, у сталном очекивању неуспеха и у неприхватању одговорности за властито понашање.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу често се сусрећу са неразумевањем и неприхватањем унутар вршњачке групе. Услед искуства неуспеха и недовољно развијених адаптивних способности, ова деца се често повлаче из социјалних интеракција или их остварују на неприкладан начин. Проблеми у понашању могу да настану због тога што дете не прави разлику између адекватних и социјално неприхватљивих облика понашања, као реакција на фрустрацију због неуспеха у школи или због тога што је дете научено да привлачи пажњу других ученика који га охрабрују да се понаша на непримерен начин. Осим тога, нека деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају тзв. дуалне дијагнозе, односно придружене психијатријске болести, које значајно утичу на њихово понашање и социјалну адаптацију.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју изискују прилагођавање приступа у наставном раду. Педагошке импликације су наведене оним редом којим су описиване њихове опште карактеристике.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Когнитивни развој не зависи само од личности и активности појединца, већ и од његовог окружења. Интелектуалну ометеност не можемо „излечити“, али можемо обезбедити повољне околности за учење у складу са дететовим потребама и могућностима. Наш је задатак да препознамо на ком се развојном нивоу налази ученик и да задатке прилагодимо његовим сазнајним способностима.

С обзиром на природу мишљења, увек треба користити конкретна наставна средства. Придржавајте се принципа очигледности, али имајте у виду то да превелик број наставних средстава такође омета процес учења. Апстрактне концепте треба преносити у мањем обиму, повезујући их са конкретним примерима. Научене садржаје увек треба повезивати са животним потребама ученика, са његовим искуством и могућностима њихове примене. Постављени циљеви морају бити краткорочни, а награде за успешно изведену активност тренутне.

ПАЖЊА

Задатак треба да буде презентован тако што ће се ученику предочити ограничен број стимулуса. Из задатка уклањамо све оне информације и стимулусе који су небитни за његово решавање. Ученику усмеравамо пажњу на најважније податке, критичне за решавање задатка. Охрабрујемо и подстичемо ученика да одржи пажњу на задатку, краткотрајним додиром или речима у императивном облику (пази, види, стани, спреми се...). Тежину задатака постепено повећавамо.

ПАМЋЕЊЕ

Ученици из опште популације спонтано организују информације како би их лакше упамтили. Деци са лаком интелектуалном ометеношћу можемо помоћи тако што ћемо груписати објекте које опажају и које би требало да упамте. Груписање може бити просторно (објекти који припадају некој класи сврставају се у скупове са јасно ограниченим линијама) или временско (прво се приказују објекти једне категорије, а затим се, после краће паузе, приказују објекти друге категорије).

Најчешћа грешка коју наставници праве јесте да ученику са интелектуалном ометеношћу презентују велики број информација у кратком временском периоду. Ученик може да упамти мањи број података, под условом да се информација више пута понови и илуструје конкретним примерима. Затражите од ученика да понови шта сте рекли или да, са неколико речи, опише кључне елементе наученог садржаја. Помозите ученику да повеже новостечену информацију са властитим искуством (нпр. „Видиш, девојчица из ове приче зове се Маја, баш као што се и твоја сестра зове Маја“). Уверите се да ученик разуме оно што би требало да упамти.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Уколико ученик има било који поремећај говора и језика, затражите помоћ логопеда. Користите једноставне речи. Прилагодите своје излагање могућностима ученика. Повремено проверавајте да ли ученик разуме оно о чему говорите. Током излагања наставних садржаја користите макете, цртеже и слике. Избегавајте метафоричке изразе, идиоме и фразе.

Реченице би требало да буду кратке. У раду са млађом децом користите увек исте термине уз постепено увођење синонима.

МОТИВАЦИЈА

Познато је да ништа не успева тако добро као успех. Ако ученик има нагомилано искуство неуспеха, престаће да се труди. Да би ученик са лаком интелектуалном ометеношћу био мотивисан за учење, морате му пружити шансу да успешно изврши задатак. У почетку постављајте само оне задатке за које сте сигурни да ће их ученик са лакоћом извршити. Ученика треба јавно похвалити за сваки тачан одговор и за сваки тачно извршени задатак. Од наставника се не очекује да похваљује ученика без икаквог разлога, већ да ствара ситуације у којима ће постојати разлог да га похвали. Тек када ученик стекне самопоуздање, можемо га научити како да реагује на неуспех.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Наставник треба да делује превентивно како ученик са интелектуалном ометеношћу не би испољио проблеме у понашању. Од почетка школовања треба неговати пријатну разредну атмосферу. Вршњачка едукација и други облици сарадничког учења имају позитиван утицај на прихваћеност деце са блажим сметњама у менталном развоју. Индивидуализован приступ овим ученицима омогућава им да стекну позитивна искуства у процесу учења. Тиме се развија њихово самопоуздање што умањује могућност појаве социјално неприхватљивих облика понашања. Непримерено понашање ових ученика често се погрешно тумачи. Импулсивност може бити резултат емоционалне незрелости а не свесне намере да се крше одређене норме понашања. Директан стил комуникације, коришћење колоквијалних израза и привлачење негативне пажње чести су код деце која потичу из одређених супкултурних слојева, као и код ученика који немају довољно развијене социјалне вештине. Наставник треба да затражи помоћ дефектолога у процесу креирања програма за развој социјалних вештина. Евентуална појава бизарног понашања могла би да укаже на дуалну дијагнозу, када се препоручује саветовање са дечјим психијатром.

ХИПЕРКИНЕТИЧКИ СИНДРОМ (ХИПЕРАКТИВНОСТ)

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Хиперкинетички или хиперактивни синдром са поремећајем пажње (АДХД) најчешћи је ментални поремећај код деце. Јавља се као последица неравнотеже између одређених хемијских супстанци у мозгу. Неравнотежа између ових супстанци може значајно да утиче на понашање детета, расположење, размишљање и пажњу. Поред детета, последице осећа и породица, у којој се јавља значајно повећан ниво стреса, као и учестала депресија.

Хиперкинетички поремећај са поремећајем пажње присутан је код три до десет одсто школске деце, а три пута је чешћи код дечака него код девојчица. Јавља се у првим годинама живота, а дијагностикује се најчешће при поласку детета у школу.

Дете са овим проблемом у сталном је покрету, узнемирено је, са изразито краткотрајном пажњом. Не може да истраје у започетим активностима. Прекида још незавршену активност како би отпочело нову, па и њу напустило недовршену. Хиперактивно дете би све да види, да додирне, привуче. Све што чује – оно би да види, без икакве селекције или скале вредности која би неким садржајима дала предност а неке занемарила. И најмањи шум или догађај привлачи дететову пажњу и одвлачи га од задате активности. Дете са хиперактивним проблемом не успева да прати упутства и не сналази се у групи и групним правилима. Није свесно свог проблема и не може да објасни своје понашање.

Хиперкинетички или хиперактивни поремећај карактеришу три основна симптома.

1) *Хиперактивност.* Дете је у сталном покрету, врпољи се, устаје и шета по одељењу, не може да седи када ситуација то од њега захтева, претерано трчи, пење се у ситуацијама у којима је то неодговарајуће, често има проблем да се тихо игра, претерано прича.

2) *Импулсивност.* Даје одговоре исхитрено и непромишљено и пре него што се доврши питање, има проблем да сачека да дође на ред, често прекида друге (упада у разговор или игру).

3) *Поремећај пажње.* Тешко одржава пажњу на задацима или у игри, не обраћа пажњу на детаље и често прави грешке у изради задатака (које нису производ незнања), често не може да следи ни директне инструкције и не успева да доврши задатке или своје обавезе, има тешкоће у самосталном организовању задатака и активности, често избегава да започне рад на задацима који изискују трајнији напор, губи ствари и школски прибор, заборавно је у дневним активностима, лако га ометају спољашњи стимулуси.

Уколико се симптоми не лече правовремено и на одговарајући начин, могу имати велики утицај на смањење квалитета живота детета и његове околине. Код детета са АДХД–ом најчешће се јавља лош успех у школи, који је често знатно испод нивоа његових интелектуалних могућности, осећање усамљености и недостатак самопоуздања, неуспех у дружењу са осталом децом, неуспех у покушајима да се укључи у додатне школске и ваннаставне активности. Преко 50 одсто деце са овим проблемом не може да прати редован наставни план и програм, па се укључују у додатне часове за савладавање школског градива. Такође, испитивања показују да 35 одсто деце напусти школу, а само пет одсто стекне факултетско образовање. Уколико деца нису обухваћена одговарајућим третманом, проблеми се настављају и у адолесценцији, као и у одраслом добу.

НАЈЧЕШЋЕ ЗАБЛУДЕ У ТУМАЧЕЊУ УЗРОКА ПРОБЛЕМА

Погрешно је веровање да су деца са АДХД–ом лења и незаинтересована. Проблеми ове деце директно утичу на смањење посвећености и истрајности у активностима, што је посебно уочљиво у изради школских и домаћих задатака. Деца са овим проблемом често не могу да разумеју и запамте дате инструкције, не могу да изразе мисли на разумљив начин те да самостално усмере пажњу и одрже је на задатим активностима; имају озбиљнијих потешкоћа у писању и читању услед чега лако одустају и постају незаинтересована. Отуда је осмишљена и структурирана подршка одраслог неопходна.

Често се верује да је недостатак дисциплине у породичном окружењу главни „кривац“ за настанак овог поремећаја. Истраживања показују да су неадекватне васпитне мере заправо последица а не узрок овог поремећаја. Услед бројних проблема са којима се свакодневно сусрећу, родитељи ове деце често имају неадекватне и непримерене реакције. Усвајање ефикаснијег начина васпитања омогућиће разрешавање бројних проблема и отклањање многих тешкоћа деце са овим проблемом.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

ОРГАНИЗАЦИЈА ЧАСА

Због проблема са пажњом, дете са АДХД–ом треба да седи близу наставника, са што мање предмета на радној површини стола, као и у видном пољу. Наставник је тада у могућности да лакше прати и усмерава рад детета.

Наставне активности и задаци морају бити разноврсни. Активности које изискују мировање треба смењивати активностима које изискују кретање. На прве знаке умора (када

дете почиње да прекида рад, да се врпољи, прича и сл.), неопходно је променити активност, односно дати детету задужење које ће му задовољити потребу за кретањем.

Када се суочи са сложеним задацима (када треба да препише текст и одговори на питања или да изврши неку рачунску операцију), дете са АДХД–ом не успева да запамти упутства, не може да се сети редоследа радњи и тачног решења задатака. Због тога је важно давати краће задатке које дете може да обави у кратком временском року. Дуже и сложеније текстове и задатке треба делити на више мањих целина. У задацима треба смањити број захтева (да их не буде више од три).

Примереније је примењивати усмено испитивање, кратким питањима, што ређе у групи. Понекад деца са овим синдромом испољавају смањену координисаност у покретима, нарочито када су у питању сложене активности. Потешкоће се посебно јављају у писању и цртању, где деца са АДХД–ом имају проблем да организују различите покрете по утврђеном редоследу. Зато је потребно да наставник, у складу са могућностима конкретног детета, продужи време за израду задатака писаним путем.

Проблематично понашање биће ређе уколико дете може да предвиди активности, па је важно активности најављивати и држати се предвиђеног распореда.

Дете са АДХД–ом не би требало укључивати у активности које нису структурисане, добро организоване и које се врше без надзора одраслог. Такође, требало би избегавати такмичарске активности, као и активности у већим групама које се одвијају по сложенијим правилима.

КОМУНИКАЦИЈА

Детету са овим проблемом неопходно је обраћати се јасним, кратким и недвосмисленим реченицама. Из упутстава и налога треба избацити све непотребне изразе. Веома је корисно тражити од детета да понови захтев како би се проверило разумевање. Дете може да запише упутства, али је при томе потребно проверити исправност записаног. Такође, захтеви треба да буду прилагођени могућностима детета – не тражити од њега нешто за шта је унапред јасно да не може да реализује. На пример, тражење од ученика да седи и решава задатке двадесетак минута или да чека да наставник или родитељ заврши започети разговор са другим лицем, сигурно ће довести до непожељног понашања. Захтеве, упутства и објашњења требало би давати у ситуацијама у којима нема других стимулуса који би детету одвлачили пажњу. И правила која се постављају треба да буду јасна и једноставна, и пожељно је да буду видно истакнута. Уколико желимо да нас дете разуме и реализује захтев, треба избегавати формулације типа „ако–онда“. У постављању услова пожељна је формулација „када–онда“. Међутим, уколико детету том приликом задамо неколико захтева истовремено, врло је вероватно да неће моћи да их реализује (нпр. да препише текст са табле, уради задатке и сачека да наставник прегледа).

Ако дете почне на часу да се непримерено понаша, може се и невербалним ставом зауставити у неодговарајућој активности (стати поред њега, ставити му руку на раме, узети му свеску и погледати је и сл.). Корисни су и унапред договорени сигнали за умиривање (пуцкање прстима, картице у боји или са сликама и сл.).

ПОХВАЛЕ, НАГРАДЕ И КАЗНЕ

Због своје импулсивности, дете са овим проблемом не размишља о ономе што ради у одређеном тренутку. Не може да предвиди последице својих поступака. Због тога доводи у опасност и себе и друге. Склоно је да поступа увек на исти начин иако је за сличне поступке раније било кажњавано. Дете нема намеру да лоше поступа – оно зна како би требало да се понаша у одговарајућој ситуацији, али без помоћи одраслог не може да спроведе одговарајућа правила понашања. Због тога је неопходан системски рад одраслог на развијању прво спољашње, а затим и унутрашње мотивације.

Ако се дете прихватљиво понаша, треба га наградити. Ако желимо да одустане од непримереног понашања, које није опасно ни по њега ни по друге, треба да игноришемо

такво понашање. Уколико се дете понаша непримерено и доводи у опасност и себе и друге, казна је неопходна. При томе треба имати на уму да ће одрасли, с обзиром на дететова честа неодговарајућа понашања, прибегавати све чешћим и строжим казнама, које неће имати ефекта. Такође, претерано кажњавање ће довести до тога да дете пажњу усмерава на избегавање казне а не на пожељне облике понашања.

Под наградама се не подразумевају само слаткиши, играчке и слично. Награде су и пажња коју одрасли посвећује детету када се адекватно понаша, наклоност и уважавање које испољава, као и давање могућности детету да обавља за њега пријатне активности. Дете треба наградити чим се примерено понаша. У пракси је често обрнут случај. Наставник пажњу усмерава на дете са овим проблемом када жели да га опомене, подсети на задатак и усмери на задату активност. Како дете настави да ради започето, наставник пажњу усмерава на неког другог. И тако се проблем наставља.

Подстицаји треба да буду за дете значајни. Похвале не треба давати уопштено, као у примеру „браво“, „ово си одлично урадио/урадила“ и слично. Дете неће моћи да разуме на шта се похвала конкретно односи.

С обзиром на то да се дете са АДХД–ом лако засити сваког понављања, награде би требало често мењати. Дете треба хвалити и због уложеног труда, а не само због оствареног резултата.

Дете са овим проблемом често доживљава неуспехе и критике наставника и родитеља, па може да створи слику о себи као о неспособном и лошем детету. Уколико се проблему не приђе системски и правовремено, дете са АДХД–ом може да развије поремећаје у понашању.

Коришћена литература:

1. AAIDD (2011). *Intellectual disability: Definition, classification, and system of support (11th ed.)*, AAIDD, Washington, DC.
2. Beirne–Smith, M., Ittenbach, R. F., Patton, J. R. (2002). *Mental retardation (6th ed.)*, Merill Prentice Hall, Ohio.
3. Fernández, J. M. G., Cobacho, J. P., Adelantado, P. P. B. (2005). *Discapacidad intelectual: Desarrollo, comunicación e intervención*, CEPE, Madrid.
4. Глумбић, Н. (2010). *Одрасле особе са аутизмом*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
5. Graziano, A. M. (2002). *Developmental disabilities: Introduction to a diverse field*, Pearson Education Company, Boston.
6. Губерина Абрамовић, Д. (2008). *Приручник за рад с ученицима с посебним потребама интегрираним у разредну наставу у основној школи*, Школска књига, Загреб.
7. Хана, Л. (2007). *Подршка у учењу деци са поремећајима из спектра аутизма: Практичан водич за родитеље и особље у редовним школама и вртићима*, Републичко удружење за помоћ особама са аутизмом, Београд.
8. Јапунџа Милисављевић, М. (2008). *Методика наставе математике за децу ометену у интелектуалном развоју*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
9. Министарство просвете и спорта Републике Србије (2006). *Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања*, Просветни преглед, Београд.
10. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2009). *Обавезни стандарди за крај обавезног образовања*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
11. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (математика)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
12. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (природа и друштво)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
13. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (српски језик)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
14. Moor, J. (2002). *Playing, laughing and learning with children on the autism spectrum: A practical resource of play ideas for parents and carers*, Jessica Kingsley Publishers, London.
15. СЗО (1992). *ИЦД–10 Класификација менталних поремећаја и поремећаја понашања*, ЗУНС, Београд.
16. Федели, Д. (2007). *Хиперактивно дете,* Evro–Giunti, Београд.
17. Ковачевић, Ј. (2007). *Дете са посебним потребама у редовној школи,* Учитељски факултет, Београд.

4. ПЛАНИРАЊЕ ЦИЉЕВА, ЗАДАТАКА И АКТИВНОСТИ

Савремена концепција наставе треба да омогући ученику конструкцију знања, односно процес активне изградње употребљивих знања и умења. То подразумева властити напор ученика, његово мишљење и активност. У савременом наставном процесу акценат више није на преносу информација, већ на стварању услова и могућности ученицима за самосталну конструкцију знања. Нагласак би требало да буде на процесу учења, улози и активностима ученика и исходима тог процеса. Каквог ће квалитета бити исход наставе, зависи од квалитета организације наставе/учења. У њеном току морају бити ангажовани виши мисаони процеси, који омогућавају ученику да разуме и интерпретира чињенице, примени научено знање у свакодневним животним ситуацијама, изводи закључке и аргументовано их образлаже и слично. Најчешћа смерница за то које мисаоне активности и на који начин се развијају у школи садржи Блумова таксономија у когнитивном домену.

Бенџамин Блум са сарадницима креирао је таксономију циљева васпитања и образовања у три подручја: **когнитивном** (нове информације, мисаоне активности), **афективном** (осећања, склоности, интересовања, вредности) и **психомоторном** (физичке и перцептивне активности и вештине). Циљеве и исходе у когнитивном подручју разврстао је у шест основних категорија, које су хијерархијски уређене (према нивоу апстраховања), а то су: **знање**, **схватање**, **примена**, **анализа**, **синтеза** и **евалуација**. У доњој табели су дати нивои са примерима мишљења и типовима активности којима се ови различити мисаони процеси ангажују.

Компетенција	**Демонстрирана знања и вештине**	**Активности којима се проверава оствареност исхода на датом нивоу**
Знање	опажа, именује информације; зна датуме, податке, места, зна главне идеје	дефиниши, наведи, опиши, идентификуј, покажи, означи, изабери, испитај, именуј и сл.
Схватање	разуме информацију; преводи из једног у други контекст; интерпретира податке, упоређује, разликује; уређује, групише, открива узроке, предвиђа последице	резимирај, опиши, интерпретирај, повежи, процени, дискутуј, прошири
Примена	користи информације; користи методе, појмове, теорије у новим ситуацијама; решава проблеме користећи усвојене вештине или сазнања	примени, демонстрирај, покажи, реши, испитај, преобликуј, класификуј, експериментиши, истражи
Анализа	одређује структуру; организује делове; препознаје главни смисао; идентификује елементе	анализирај, издвој, уреди, објасни, класификуј, подели, упореди, изабери
Синтеза	користи старе идеје за стварање нових; генерише из датих података; повезује знања са другим областима; предвиђа закључке/закључује	замени, направи план, предвиди, формулиши, припреми, уопшти, поново напиши

Евалуација	упоређује, утврђује сличности и разлике између идеја; процењује вредност теорија и излагања; бира на основу рационалних аргумената; утврђује вредност података; препознаје субјективност	процени, одлучи, оцени, провери, тестирај, измери/одмери, предложи, изабери, просуди, објасни, закључи, резимирај

Бројни аутори су разматрали и проверавали ваљаност хијерархијских структура Блумове таксономије у когнитивном подручју. Међу њима су и Андерсон и Кратвол, који су проширили таксономију комбинујући когнитивне процесе и димензије знања. Управо оваква таксономија може да олакша наставницима планирање наставе, односно прецизније формулисање циљева и операционализацију исхода.

Ова ревидирана таксономија подразумева две димензије сазнавања:

- **знање** – *знање чињеница*; *знање појмова и структура појмова* (концептуална знања); *знање поступака и процедура* (процедурална знања), и *свест о сазнајним процесима, као и учење сазнајних процеса потребних за сазнавање других знања* (метакогнитивна знања);
- **когнитивне процесе**.

Користећи ову таксономију у планирању наставе кроз планирање циљева наставне јединице, наставник ће много јасније усмеравати сазнајне процесе које жели да ангажује код ученика, као и врсте знања којима ученик треба да овлада у процесу учења. Такође, ова таксономија омогућава наставнику да проверава оствареност циљева и исхода, као и да планира и реализује праћење и оцењивање напредовања ученика.

Много је лакше проверавати квалитет и прецизност осмишљених циљева наставних јединица у односу на ову таксономију. Као што је познато, сврха одређивања циљева часа јесте да се прецизно дефинише шта је то што ученик треба да научи на датом часу.

Да би час био успешно реализован, неопходно је избећи замке планирања превеликог броја циљева за један наставни час, као и нејасно или прешироко формулисаних циљева. Ако је нејасно шта је циљ часа, немогуће је проценити да ли је он реализован. Такође, неће бити јасно који су очекивани исходи тог часа. Зато при планирању и реализацији часова треба имати на уму:

- конкретно дефинисани циљеви часа;
- усклађеност циљева и стандарда постигнућа ученика;
- прецизно одређене активности ученика;
- разноврсност активности ученика;
- релевантност активности у односу на циљ;
- број предвиђених активности за реализацију циља;
- трајање активности;
- остварљивост циљева за предвиђено време активности.

При планирању наставних часова, наставник се, поред осталог, руководи и следећим питањима:

- Који је циљ/су циљеви часа? Који су очекивани ефекти/исходи?
- На које начине ће се циљ/циљеви остварити?
- Шта ученици раде на часу (које активности обављају)?
- У којој мери су активности ученика разноврсне и сврсисходне у односу на предвиђени циљ и ефекте?

- На које начине су уважена искуства ученика и ранија сазнања?
- На које начине се остварује повезаност са претходно наученим градивом из датог предмета?
- Шта може бити тешкоћа у реализацији припремљеног часа? Који се проблеми очекују?
- На основу којих активности/показатеља ће наставник знати да је одређени час успео?

ЛОГИЧКО И КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Како би се ученици припремили да користе читав низ вештина и развију различите облике мишљења и понашања, како би могли да тумаче и повезују информације у смислене целине и идеје, које ће затим и практично примењивати, у настави морају бити заступљени и виши мисаони процеси.

Логичко мишљење користи логичка правила закључивања приликом решавања проблема, а то су:

- **дефинисање** појаве;
- уопштавање појаве – извођење општег из појединачног **(индукција и класификација)**;
- закључивање о појединачном на основу општег **(дедукција**);
- **поређење** – утврђивање једнакости, разлика или сличности;
- **допуњавање целине** (комплементарност);
- **обртање процеса** (реверзибилност);
- разлагање на делове у циљу уочавања њиховог односа и склапање целине од делова **(анализа и синтеза)**.

Критичко мишљење има све карактеристике логичког мишљења, али укључује и преиспитивање, процењивање и просуђивање или вредновање у односу на одговарајући критеријум.

Критичко мишљење је сложен мисаони процес, којим се:

- активирају сви потенцијали јединке;
- предмет проучавања сагледава са различитих аспеката;
- промишља се, закључује, предвиђају се исходи неког догађаја и понашања;
- има јасан циљ;
- може бити креативан, јер се информације преобликују, осмишљавају се алтернативни поступци и сл.

Основа за развој *критичког мишљења* је развој способности децентрације – сагледавање појаве са различитих аспеката (јавља се између 7. и 9. године и развија интензивно до 11. године).

Процес *критичког мишљења* креће од неке идеје која се анализира, преиспитује, упоређује са другим сличним и супротним идејама; затим се заузима став о тој идеји или се формулише нова идеја.

Неопходно је да се у наставном процесу, у оквиру свих наставних предмета, од ученика захтева:

- да доносе закључке или процењују ваљаност и утемељеност изнетих закључака;
- да на различитим примерима из свакодневног живота уочавају разлику између чињеница и субјективног тумачења чињеница;
- да износе аргументе у прилог одређене тврдње или против ње;

- да тумаче поруке, како оне експлицитно дате, тако и оне скривене између редова;
- да препознају угао гледања из којег неко говори, да пореде и вреднују различита гледишта;
- да самостално уочавају и формулишу проблеме;
- да предлажу различита решења проблема.

ТЕХНИКЕ ПОДСТИЦАЊА МИШЉЕЊА У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ

Наведени примери само су неки од погодних техника које подстичу различите нивое мишљења. Примери предложених техника погодни су за примену у свим предметима, у свим фазама наставног процеса, као и на различитим типовима часова. Омогућавају индивидуализован и диференциран приступ, прилагођен различитим могућностима деце.

• Мозгалица	Слободно асоцирање на неку тему, идеју, појам, са циљем да се добије што више могућих начина за размишљање о њој; све се записује, без селекције.
• Коцкарење	У односу на извучени број ученици извршавају тражени захтев. 1. Опиши 2. Упореди 3. Повежи 4. Рашчлани 5. Примени 6. За/против
• Графичко представљање (Венов дијаграм)	Разврставање сличности и разлика између две или више појаве, чиме је омогућено организовање података у категорије
• Инсерт техника	Наведени примери захтева уз читање текста омогућавају метакогнитивни приступ учењу, као и повезивање претходно наученог. • Шта знам о тој теми? *означи* + • Шта је ново што сам сазнао/–ла? *заокружи* • Шта ме је изненадило и зашто? *означи* * • Шта ми је било посебно занимљиво? *означи !* • Шта ми је нејасно? *означи* –
• Читање са предвиђањем	Погодно за развој логичког и критичког мишљења

Метакогнитивном знању, о којем је било речи на претходним странама, не посвећује се довољна пажња у нашем образовном систему. Неопходно је у наставном процесу научити ученике да управљају сопственим учењем, како би могли да размишљају о сопственим изборима, процењују њихову успешност, постављају циљеве за своје учење, као и свој даљи развој. Ученик са развијеном метакогницијом познаје себе, односно има свест о сопственим јаким и слабим странама у учењу. Поред тога, ученици који уче метакогнитивно могу да анализирају захтеве како би размотрили различите могућности у њиховом извршењу и умеју да образложе зашто су се одлучили баш за тај начин рада. У наставном процесу наставник може одговарајућим активностима да усмерава ученике да објасне задатак својим речима, да разговара са ученицима о томе шта све треба учинити у припреми рада на задатку, у току рада, и после завршетка, да дискутује шта је то што ученици уче лако, а шта не, и међусобно размењују шта су о себи ново научили у току израде задатка.

Кроз наведене примере питања, ученицима је омогућено метакогнитивно учење. Питања се односе на припрему за читање одређене лекције, а могу се примењивати и при најави нове наставне теме, одређеног садржаја или појма.

Пример метакогнитивних питања
Прочитај наслов, па одговори на питања:
• Шта мислиш шта је описано у тексту?
• Шта знаш о томе? Напиши/испричај.
• Шта би волео/–ла да сазнаш о томе? Напиши/испричај.
• Прочитај текст пажљиво.

ПИТАЊА, ЗАДАЦИ, НАЛОЗИ

Задаци се могу груписати у:

- *задатке отвореног типа,* као на пример: кратак одговор, допуњавање реченица одређеним речима, есеј, попуњавање табеле... и
- *задатке затвореног типа*: спаривање, двочлани (алтернативни) избор, вишеструки избор, рећање по задатом критеријуму, исправљање понуђених одговора и сл.

Приликом формулисања задатака спаривања, пожељно је дати један појам или више објашњења који ће остати неповезани, али то обавезно треба напоменути у самом захтеву.

Алтернативна питања могу се допунити захтевом да се, уколико је тврдња нетачна, напише тако да буде тачна, како би се избегао висок степен погађања.

Основна правила при формулисању задатака:

- задаци треба да буду граматички, правописно и стилски исправни;
- избегавати упитне реченице – не *Како...?,* већ *Опиши...* и *Објасни...;*
- користити речи које су добро познате ученицима;
- формулисати реченице (исказе) на нов начин, а не онако како су дати у уџбенику;
- ако се не може избећи негација, потребно ју је подвући или зацрнити;
- род и број у понуђеним одговорима у задацима са вишеструким избором треба да буду усаглашени са родом и бројем у основном исказу (*Заокружи слово испред тачног одговора или Заокружи слова испред тачних одговора)*;
- једним задатком се испитује један појам;
- одговарање на једном задатку не сме да усмерава одговарање на другом нити да зависи од одговарања на друго питање;
- не постављати ученицима задатке „замке”, у којима се мере интелектуалне способности, а не знање;
- не формулисати задатке који су намењени трагању за оним што ученик не зна, односно што је недовољно обрађено;
- избегавати тривијалне задатке;
- поставити јасно упутство шта се од ученика тражи и како треба да одговори и дати му све елементе потребне за решавање задатка;
- задатке уредити по сложености или по сличности.

Питања, налози и задаци могу да траже од ученика:

- проналажење сличности и разлика између података, феномена, појмова;
- проналажење хијерархијски надређених и хијерархијски подређених појмова за појам који се учи;
- проналажење сопствених примера и илустрација за дати појам;
- класификовање неких појава;
- сумирање појединачних налаза и закључака;
- самостално вредновање неких чињеница (шта је важније а шта мање важно, шта је тачније итд.);
- рећање у неки смислени редослед (на пример логички, хронолошки);
- налажење синонима, сличних речи и антонима за термине којима су означени појмови у лекцији;
- одређивање кључних речи у лекцији или главних идеја у прочитаном тексту уз образлагање;
- самостално временско и просторно лоцирање неке појаве;
- навођење примера за практичну примену знања које се учи;
- успостављање просторних, временских и узрочних веза између конкретних појава, чињеница и догађаја.

ОЦЕЊИВАЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ

Разговор са ученицима једна је од основних активности наставника, који се јавља у континуитету, у свим фазама наставног процеса. Без обзира на то које је све поступке наставник спроводио у процесу оцењивања – посматрање, усмено и писмено испитивање, тестирање, оцењивање ученичких радова, оцењивање домаћих задатака – са ученицима је неопходно разговарати о:

- планираним исходима и очекиваним постигнућима;
- ефикасним начинима наставе и учења којима ће се остварити дефинисани циљеви и исходи;
- критеријумима оцењивања;
- оствареним резултатима;
- начинима побољшања успеха и конкретним корацима.

Оцењивање у наставном процесу може бити:

- наставниково оцењивање ученика;
- заједничко оцењивање наставника и ученика;
- међусобно оцењивање ученика без учешћа наставника;
- самооцењивање ученика.

Што се процеса самооцењивања ученика тиче, у табели су дате само неке од тврдњи уз помоћ којих ученик може да прати и оцењује свој рад. Од изузетне је важности омогућити ученицима промишљање на ова и слична питања и на самим часовима, како би могли да развију метакогнитивне навике и оспособе се за самостално управљање процесом учења и напредовања.

Пожељно је да наставник са учеником продискутује резултат самопроцене и заједно са учеником планира даље кораке у раду.

Тврдње	Најчешће	Повремено	Ретко	Никад
Могу да објасним својим речима шта треба да урадим у задатку.				
Одређујем циљ пре сваког учења.				
Знам шта учим лако, а шта тешко у новој лекцији.				
Знам шта ми помаже при учењу тежег градива.				
Могу да поставим три питања у вези са лекцијом.				
Пре учења нове лекције размишљам о наслову и присећам се шта већ знам о томе.				
Могу да одредим кључне речи у новој лекцији.				
При учењу нове лекције могу да одговорим на питања: Шта? Где? Како? Зашто?				
Користим различите изворе информација, самостално или уз помоћ одраслих.				
Постављам питања одраслима када ми треба појашњење дела лекције или лекције у целини.				

Ученицима је, без обзира на узраст, потребна подршка наставника у виду:

- указивања на оно што је успешно урађено у претходној фази рада;
- конкретног усмерења на оно што је још потребно да науче илиураде;
- сугестија о различитим начинима рада у наредној фази учења;
- подстрека када покажу напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања напредовања ученика треба избегавати честе, а недовољно прецизне и јасне повратне информације, као на пример: *Ниси се довољно потрудио/–ла... Следећи пут у усменом одговарању мораш да будеш сигурнији/сигурнија... Ниси довољно знао/–ла о...* Оваква упутства треба конкретизовати и везати за одређени планирани циљ учења и исход или стандард постигнућа ученика, као и даље конкретне кораке које од ученика очекујемо. Ово је само један од могућих начина давања адекватне повратне информације ученику на његово, на пример, усмено одговарање: *Показао/–ла си да правиш разлику између повољног и неповољног утицаја човека на природу (основни ниво). За следеће одговарање треба да научиш основне мере заштите живе и неживе природе (средњи ниво)...* Управо у овом процесу размене наставник користи прилику да развије и ојача и метакогнитивне капацитете ученика, о чему је било речи у претходним поглављима.

У том смислу, квалитетан и користан извештај о раду и напредовању ученика треба да:

- буде јасан и лако разумљив;
- опише ученикова постигнућа у односу на дефинисане исходе;
- јасно прикаже наредне кораке у учењу;
- укаже на развојне потребе ученика;
- садржи запажања наставника о позитивним личним особинама ученика;
- буде саопштен у правилним размацима и роковима са којима су сви упознати.

5. ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

НАСТАВНА ТЕМА		ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
1.	Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж (површински и тродимензионални колаж)	6	4	10
2.	Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни	6	4	10
3.	Сликарски материјали и технике	6	4	10
4.	Основне и изведене боје	6	4	10
5.	Линија, површина, волумен, боја, простор	14	8	22
6.	Амбијент – сценски простор	6	4	10
УКУПНО		**44**	**28**	**72**

6. ГОДИШЊИ ПЛАН (РАСПОРЕД) НАСТАВНОГ ГРАДИВА

ЛЕГЕНДА	
ТИПОЛОГИЈА ЧАСА	**ИНОВАТИВНИ МОДЕЛИ**
О – Обрада	ИНН – Индивидуализована настава
В – Вежбање	КО – Кооперативна настава
Е – Естетска анализа	РП – Решавање проблемске ситуације
ОБЛИЦИ РАДА	**НАСТАВНА СРЕДСТВА**
ФР – Фронтални	ПО – Природни облици
ГР – Групни	ПР – Предмети
ТД – Тандем	ДИ – Дијапозитиви
ИН – Индивидуални	ФО – Фотографије
КМ – Комбиновани	РЕ – Репродукције
МЕТОДЕ	УЏ – Уџбеник
ДМ – Демонстрација	МП – Мултимедијална презентација
АП – Аналитичко посматрање	ОИ – Онлајн извори
РЗ – Разговор	ТА – Табла
УИ – Усмено излагање	БИМ – Бим пројектор и лаптоп
РТ – Рад са текстом	ОС – Остало
ЛС – Ликовни сценарио	**ЕВАЛУАЦИЈА**
ИС – Истраживање	

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ СЕПТЕМБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж	1. и 2.	Колаж *Из птичје перспективе* (илустровање песме *Супер роде*)	сликање	колаж	колаж, ритам облика, рекомпозиција, илустрација	О	ЛС, ДМ, АП, РТ	ФР, ИН
	3. и 4.	Деколаж *То сам ја на други начин*	сликање	деколаж	ритам, фото--монтажа, деколаж	О	УИ, ДМ, АП, РП, ИС	ФР, ГР, ИН
	5. и 6.	Фротаж по слободном избору	сликање	фротаж (различити храпави материјали)	линија, површина, текстура	О	УИ, ДМ, АП, РП, ИС	ФР, ГР, ИН
	7. и 8.	Асамблаж *Тродимензионални колаж*“	естетска анализа, вајање	асамблаж	са претходних часова: маса, волумен, грађење у простору	Е, О	ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ГР, ТА

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ОКТОБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж	9. и 10.	Вежбе; паковање	вајање	комбинована (разнобојни папири, кутијице)	однос облика и функције; маса, волумен	В	ЛС, ДМ, АП, РП	ФР, ИН
Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни	11. и 12.	Организовање тродим. облика у простору и у равни; површински – просторно	вајање	глина или пластелин	испупчена/удубљена маса, вајар, рељеф, пуна пластика	О	ДМ, АП, РЗ, УИ, ИС	ФР, ИН, КМ
	13. и 14.	Орган. бојених облика у односу на раван у простору; површински облици	сликање	колаж	облик, боја, елементарни композициони принципи	О	ДМ, АП, РЗ, УИ, ИС	ФР, ИН
	15. и 16.	Композиција облика према положеној, косој или усправној линији	сликање	темпере или гваш	смер, облик, ритам, сликарска композиција	В	ДМ, АП, ИС, РП	ФР, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ НОВЕМБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни	17. и 18.	Вежбе; обло – рогљасто	вајање	глина, пластелин или папир	композиција, маса, простор, архитектура, вајарство	В	ДМ, АП, РЗ, ИС, РП	ФР, ИН
	19. и 20.	Орган. тродимен. облика у простору и у равни *Град кнеза Лазара*	вајање	папир, пластика (грађење од папирнатих кутија, итд.)	облик и намена, волумен, простор, контраст величина	О	УИ, ДМ, АП, ИС, РП, КО	ФР, ГР, КМ
Сликарски материјали и технике	21. и 22.	Пастел техника *Мр̄тва п̄рирода са воћем*	сликање	пастел – суви (или креде у боји) и воштани	колорит, хармонија боја, пасажи, пропорција	О	УИ, ДМ, РЗ, ИС	ФР, ИН
	23. и 24.	Акварел техника *Морско дно*; *Акваријум*; *Тмурно небо*	сликање	акварел	транспарентност, нијансе боја	О	УИ, ДМ, РЗ, ИС	ФР, ИН
	25. и 26.	Темпера техника; илустровање музичке композиције	сликање	темпере	колорит, контраст, музички доживљај, илустровање	О	ЛС, ДМ, АП, РП	ФР, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ДЕЦЕМБАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Сликарски материјали и технике	27. и 28.	Вежбе; сликамо на камену	естетска анализа, сликање	уметничке репродукције, темпере	боја, мотив, подлога слике, експериментисање са материјалима	В	УИ, ДМ, АП, РП, ИС, КО	ФР, ГР, ИН
	29. и 30.	Вежбе; *Новогодишња честитка*	сликање	гратаж	композиција линија и боја, дизајн, кич	В	РЗ, ДМ, АП, РП	ФР, ИН
Основне и изведене боје	31. и 32.	Црвена + жута = наранџаста; *Мртва природа са поврћем*	сликање	темпере	основне и изведене боје, тон, нијанса, топле боје	О	ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН
	33. и 34.	Жута + плава = зелена; апстрактна композиција; *Шума*	сликање	темпере, штапићи за уши	тон, нијанса, растер, оптичко мешање боја	О	ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ЈАНУАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Основне и изведене боје	35. и 36.	Црвена + плава = љубичаста; *Залазак сунца*	сликање	акварел или пастел	карактеристике боја, аперцепција	О	УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН
	37. и 38.	Вежбе; слободна тема	естетска анализа, графика	репродукције, монотипија (темпере, глицерин)	контраст боја, аперцепција	Е, О	ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ФЕБРУАР _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Основне и изведене боје	39. и 40.	Вежбе; топло – хладно	сликање	темпере	композиција боја, контраст топлих и хладних боја	В	ЛС, ДМ, АП, ИС, РП	ФР, ТД, ИН
Линија, површина, волумен, боја, простор	41. и 42.	Облици и материјали; композиција различитих материјала	цртање	фото-копије различитих текстура, туш и перо	линија, текстура, распршено – скупљено, простор	О	ЛС, ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН
	43. и 44.	Површина – простор; *Кора дрвета*	цртање	лавирани туш	храпаво – глатко, тон, нијанса	О	УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН
	45. и 46.	Природни облик (*Шупљикави камен*; *Перје птице*)	сликање (по моделу)	техника по избору	сликарска текстура, тонско моделовање	О	УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ МАРТ _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Линија, површина, волумен, боја, простор	47. и 48.	Површина – простор – боја; *Сусрет са Матисом*	сликање	гваш	сликар, простор, композиција, ритам	О	УИ, ДМ, АП, РП, ИС, КО	ФР, ГР
	49. и 50.	Линија – простор – волумен; мобили – покретне скулптуре	вајање	различити материјали	пуна пластика, мобил, равнотежа	О	УИ, ДМ, АП, ИС	ФР, ТД
	51. и 52.	Волумен – простор; *Гуливер – велико и мало*	вајање	картон, пластика	величина, пропорција, простор	О	ЛС, ДМ, АП	ФР, ГР
	53. и 54.	*Матрицови простори*	естетска анализа, сликање	уџбеник, репродукције, сликарски материјали	композиција облика и боја, сликарски простор	Е, О	ЛС, ДМ, АП, РП	ФР, ГР, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ АПРИЛ _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Линија, површина, волумен, боја, простор	55. и 56.	Боја – простор; *Уметници стварају живот*	естетска анализа	репродукције, видео-бим, уџбеник	сликарски простор, илузија простора	Е	ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ГР
	57. и 58.	Вежбе; *Омиљена животиња*	вајање	жица	линија у простору, прошупљена маса, простор, пропорције, контура	В	УИ, ДМ, АП, РП, ИС	ФР, ИН
	59. и 60.	Вежбе; *Фигура која седи*; *Седимо испод дрвета*; *Другови*; *Играм се са псом*	вајање	глина или тесто	маса, волумен, покрет, вајарски мотиви	В	УИ, ДМ, РЗ, ИС	ФР, ИН

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ МАЈ _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Линија, површина, волумен, боја, простор	61. и 62.	Вежбе; *Двориште*; *Трг*; *Улица*	цртање	оловка	екстеријер, однос облика и простора, линеарна композиција	В	УИ, ДМ, РЗ, ИС	ФР, ИН
Амбијент – сценски простор	63. и 64.	Амбијент; различити амбијенти; *Највише волим моје место* (село, град)	цртање	угљени штапић, бела креда	линеарна модулација простора, перспектива	О	УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	ФР, ИН
	65. и 66.	Вежбе; *Позоришна маска*	сликање, вајање	техника по избору	облик, карактер ликова, маска	В	ДМ, РТ, ИС, КО	ФР, ГР
	67. и 68.	Израда лутака за представу	комбинована	различити материјали	сценска лутка, удубљена/испупчена маса	О	ДМ, РТ, ИС, КО	ФР, ГР

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН НАСТАВНОГ РАДА ЗА МЕСЕЦ ЈУН _____ године

Назив предмета: **ЛИКОВНА КУЛТУРА** Разред: **ЧЕТВРТИ** Недељни фонд часова: **2**

Оцена остварености плана и разлози одступања за протекли месец:

_____

_____

_____

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИКОВНИ МЕДИЈ	ЛИКОВНО--ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА	ЛИКОВНИ ПРОБЛЕМ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНА МЕТОДА	ОБЛИК РАДА
Амбијент – сценски простор	69. и 70.	Сценографија	комбиновани	различити материјали	однос облика и простора, сцена, сценографија, материјали	О	ДМ, РТ, ИС, КО	ФР, ГР
	71. и 72.	Вежбе; извођење представе *Пепељуга*	Наставна целина је замишљена као реализација једног игроказа са луткама, од идеје, предлога за кореографију, музику, костим, израду лутака, сценографије. Реализација по групама, корелација са другим областима, посебно са књижевношћу (српски језик), музичком културом, позориштем.			В	ДМ, РТ, ИС, КО	ФР, ГР

7. ПИСАНЕ ДНЕВНЕ ПРИПРЕМЕ ПО НАСТАВНИМ ЈЕДИНИЦАМА

Редни број: 1. и 2.	Наставна јединица: Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж; колаж *Из птичје перспективе* (илустровање песме *Супер роде*)	
Ликовни медијум: сликање		Техника: колаж
Циљеви и задаци часа: Стицање функционалних знања о колажу са акцентом на рекомпозицији. Развијање способности за успостављање стратегија за решавање ликовног проблема. Увођење ученика у нова искуства. Уочавање и истраживање ритма облика. Развијање смисла за дивергентно мишљење. Осамостаљивање, тј. сигурност у процени ликовних остварења.		
Ликовни проблем: колаж, ритам облика, рекомпозиција, илустрација		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РТ	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: исечци из новина, лепак, маказе		
Избор уметничких дела: колажи Ж. Брака и П. Пикаса		

ТОК ЧАСА

Уводни

Уводни разговор о размештају клупа, столица и осталог намешаја у учионици са закључком да одређени распоред елемената има одређени смисао, функцију. Смислени распоред, узајамни однос елемената, назива се композицијом. Рекомпозиција значи поновно компоновање, давање новог значења. Од растављених елемената неке композиције слажу се елементи по новом редоследу и поретку. Код рекомпозиције се стара композиција руши, користе се различити методи: кидање, цепање, постављање слике наопачке и сл. Да би ученици схватили карактеристике рекомпозиције, у фази игре треба да промене размештај клупа, столица (нпр. да их поставе у круг и сл.).
Анализа колажа Ж. Брака и П. Пикаса.
Мотивациони садржај је песма „Супер роде" из уџбеника. Задатак ученика је да из перспективе роде (птичја перспектива) прикажу како изгледа свет из ваздуха. За рад користе фотографије из новина које ће сећи, кидати и стварати своју „нову", рекомпоновану идеју неочекиваним распоредом ликовних елемената.

Главни

Ученици самостално реализују тему према свом доживљају, машти и ликовним способностима. Активности учитеља се огледају у праћењу и саветовању, у исправљању грешака и у подстицању ученичке креативности (варирање и комбинаторика).
Приликом обиласка, учитељ врши диференцијацију:

1. ученици који брзо и лако долазе до решења;
2. ученици који имају идеју али им је потребна техничка помоћ у решавању проблема;
3. ученици који се лако поводе за туђим решењима (пружа им се помоћ у идејном решењу);
4. ученици који заостају у ликовном развоју (подстиче их на стрпљивост да решавају ликовни проблем део по део).

Завршни

Бирају се најуспешнији радови који се каче на таблу. Анализају се радови према оригиналности и проналажењу инвентивних стваралачких метода. Да ли су изложени радови одговорили на постављене задатке? Да ли је приказ из птичје перспективе? Да ли су решења креативна? Који је рад најуспешнији? Шта је пропуштено приликом рада? Шта би ти додао/одузео? Шта смо данас научили? Шта је композиција? Шта значи рекомпозиција?

Корелација: српски језик, природа и друштво
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 3. и 4.	Наставна јединица: Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж; деколаж *То сам ја на други начин*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: деколаж
Циљеви и задаци часа: Разумевање и усвајање појмова: рекомпозиција, редефиниција, деколаж. Развијање креативности и дивергентног мишљења кроз увођење ученика у нова искуства. Развијање визуелне перцепције и аперцепције, маште и комбинаторике. Неговање истрајности и упорности у раду.		
Ликовни проблем: ритам, фото-монтажа, деколаж		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РП, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: исечци из новина, фото-копије портрета сваког ученика, лепак, маказе, репродукције		
Избор уметничких дела: Е. Ворхол, Р. Раушенберг, Ђ. Арћимболдо		

ТОК ЧАСА

Час почиње игром асоцијација. Надовезујући се на претходни час, понављају се и утврђују појмови *рекомпозиција* и *редефиниција*. Рекомпозиција значи рушење постојеће композиције и давање потпуно новог значења. Код редефиниције се битно не мења постојећа стварност. Редефинисање је сваки ликовни рад по природи – перцепирана стварност је препознатљива кроз ликовно уобличавање. Помоћу Веновог дијаграма, ученици бележе разлике и сличности између рекомпозиција и редефиниција.
На примерима уметничких репродукција објашњава се карактеристика деколажа.
Приликом истицања циља часа, ученицима се објасни поступак деколажа. Ученици ће свој фото-копирани портрет сећи, цепати, уситнити и поређати по једном одабраном смеру. У даљој интервенцији, додају детаље исечака из новина или доцртавају, односно досликавају и обогаћују свој рад.

План табле:

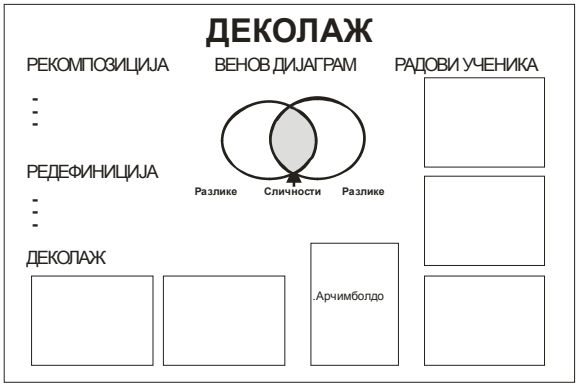

Ученици индивидуално, кроз креативну игру, решавају постављени ликовни проблем. Учитељ кроз корекцију настоји да омогући ученицима да на што различитији и необичнији начин остваре своје замисли.

У завршној анализи се анализира портрет Ђ. Арћимболда. Који је мотив слике? Које облике користи уметник? Да ли је слика уметничка рекомпозиција или редефиниција? Анализа неколико дечјих радова. Да ли су испуњени задаци? У ком раду је испољена оригиналност? Шта су ученици пропустили? Који су њихови предлози?

Корелација:

Литература: Уџбеник

Уводни

Главни

Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 5. и 6.	Наставна јединица: Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж; фротаж по слободном избору	
Ликовни медијум: сликање		Техника: фротаж
Циљеви и задаци часа: Упознавање са појмом *проширени медији*. Развој маште у случајно насталим ликовним вредностима. Схватање пута од рађања до реализације идеје случајно насталих ликовних вредности. Омогућити ученицима да осете радост при елементарном стваралачком раду.		
Ликовни проблем: линија, површина, текстура		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РП, ИС	Облици рада: ФР, ГР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: меке графитне оловке, воштане боје, предмети са храпавом текстуром (природни и вештачки материјали), фотографије различитих текстура, репродукције, радови ученика		
Избор уметничких дела: фротажи Макса Ернста; Иван Олбриц, *Аутопортрет*		

ТОК ЧАСА

Уводни

– Уводни разговор о површинама, текстурама у природи и њиховим особинама.
– Препознавање и уочавање раличитих храпавих површина у нашем окружењу (природних и вештачких).
– Вежбање технике фротаж путем мотивационе игре у којој ученици имају задатак да направе по један отисак листа (са дрвета), различитим воштаним бојама, и потом добијене мини-фротаже заједно лепе на гране дрвета нацртаног на табли. Извођење дефиниције: Реч *фротаж* значи трљати. Фротаж је поступак добијања отисака са различитих предмета који имају опипљива испупчења.

- Уочавање различитих текстура на уметничким делима.
- Истицање циља часа.

Главни

Ученици самостално реализују ликовни проблем. Лист хартије стављају преко храпаве површине и трљају оловком или воштаном бојом. Добијени отисак храпаве површине резултираће неочекиваним бројем асоцијација и текстура. Учитељ кроз индивидуални разговор са ученицима настоји да им помогне да дођу до решења, да им тему учини блиском, занимљивом и да подстакне њихову машту и креативност. Учитељ подстиче ученичку креативност кроз варирање и комбинације различитих текстура организованих у складну целину.

Завршни

Избор по два најуспешнија, средња и слабија рада, који се каче на таблу. Анализа радова према остварености ликовног проблема и инвентивности:

- Да ли су коришћене површине употребљене на прави начин? Да ли су текстуре усклађене?
- Да ли радови садрже оригиналност израза?
- Да ли су радови маштовити?
- Да ли је постигнут склад у композицији?
- Шта би требало мењати, додати, дорадити?

Учитељ подстиче ученике да критички и аргументовано образлажу свој суд.

Корелација:
Литература: Уџбеник, http://www.youtube.com/watch?v=8tm9yks9kGg, http://www.moma.org/collection/theme.php?theme_id=10084

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 7. и 8.	Наставна јединица: Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж; асамблаж *Тродимензионални колаж*	
Ликовни медијум: естетска анализа, вајање	Техника: комбинована	
Циљеви и задаци часа: Стицање знања о грађењу облика у простору и о асамблажу (тродимензионалном колажу). Утврђивање знања о проширеним медијима и ликовним принципима обликовања. Посматрање и естетско доживљавање дела ликовне уметности са посебним нагласком на проширене медије у савременој уметности. Развијање маште, способности ученика да заузимају критички и самокритички став према свом и туђем раду.		
Ликовни проблем: са претходних часова: маса, волумен, грађење у простору		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ГР, ТД	Тип часа: Е, О
Наставна средства: репродукције, видео-бим, различити недидактички обликовани материјали за израду ликовног рада		
Избор уметничких дела: М. Ернст, И. Олбриц, П. Пикасо, Кристо, Раушенберг, Ј. Корнел, Е. Ворхол, Марина Абрамовић		

ТОК ЧАСА

Уводни

Посматрање и анализа уметничких дела. Анализа се врши по следећим критеријумима:

Опишите слику. Који је мотив на њој присутан? Шта приказује? Која је техника примењена? Какав је распоред елемената на слици? Утврђивање знања о колажу, фротажу, деколажу, рекомпозицији.

Увођење ученика у ликовну проблематику тродимензионалног колажа уз рад са уџбеником.

Истицање циља часа:

Разне кутије, делови играчака, ваљци, итд. могу да се искористе за врло маштовита дела. Ваш задатак је да креативно осмислите једно тродимензионално дело склапајући, састављајући материјал који вам је на располагању.

Главни

Ученици изводе у пару своје асамблаже. Учитељ их подстиче, разговара о различитим могућностима комбиновања материјала да би ученици проналазили оригиналнија смисаона решења; пружа техничку помоћ при спајању појединих делова композиције.

Завршни

Радови се постављају у учионици на две спојене клупе. Анализа радова према остварености ликовног проблема и инвентивности. Који је мотив асамблажа? Какви су облици коришћени? Како су повезани? Какве су боје, да ли су усклађене? Да ли композиција облика и боја чини целину? У ком раду је испољена оригиналност? Шта су ученици пропустили?

Ученици вреднују свој рад и радове других по богатству изражајних елемената (облик, волумен, маса, боја) и по принципима компоновања (по ритму, контрасту).

Корелација:

Литература: Уџбеник, http://en.wikipedia.org/wiki/Assemblage_(art)

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 9. и 10.	Наставна јединица: Колаж, фротаж, деколаж и асамблаж; вежбе; паковање	
Ликовни медијум: вајање		Техника: комбинована (разнобојни папири, кутијице)
Циљеви и задаци часа: Усмеравање пажње и схватање односа облика и функције, као и везе између садржаја и изражајних могућности одређеног медија. Упознавање са изражајним тенденцијама проширених медија. Неговање слободног израза кроз индивидуално коришћење различитих дидактички необликованих материјала. Промена конвенције о предметима. Развијање индивидуалног ликовно-естетског сензибилитета. Вежбање способности дивергентног мишљења.		
Ликовни проблем: однос облика и функције; маса, волумен		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РП	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства: флаше, лименке, кутијице, разнобојни папири, канап		
Избор уметничких дела: Кристо		

ТОК ЧАСА

Уводни

Уводни разговор о поклонима, паковању, о томе зашто се предмети пакују. Који се све материјали могу користити за паковање? Анализа облика кутијица, флаша, односно рогљастих и облих тела; на табли записују примере. Визуелна игра у откривању која је коцка састављена од понуђене мреже (решење „ц").
Рад са уџбеником – анализа дела Криста и елементарно тумачење његове поруке (уметник својим акцијама није хтео саопштити никакву другу поруку сем да је сврха уметности стварање лепоте и осетити радост стварања кроз ново посматрање познатих предела).
Усмеравање пажње на везу између садржаја и изражајних могућности одређеног медија.
Показивање примера дечјих радова.
Истицање циља часа.

План табле:

Главни

Ученици израђују своје радове, а учитељ их обилази и проверава да ли су довољно креативни. Подстиче их да израде што необичније радове, тј. да на маштовит начин упакују свој рад. Исто тако их саветује да при раду пазе на уредност.

Завршни

Сви радови се постављају на један сто и ученици их анализирају према остварености ликовног проблема и инвентивности. Да ли су остварени постављени задаци? Опиши без показивања и образлажи најмаштовитији рад.

Корелација: математика (геометријски облици), природа и друштво (особине материјала)

Литература: Уџбеник, http://uncyclopedia.wikia.com/wiki/Christo

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 11. и 12.	Наставна јединица: Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни; организовање тродим. облика у простору и у равни; *Површинско – просторно*
Ликовни медијум: вајање	Техника: глина или пластелин
Циљеви и задаци часа: Стицање знања из области вајања (врсте, изражајна средства). Истраживање, уочавање и доживљавање односа између масе и простора. Стицање трајних и функционалних знања у препознавању и примени вајарских изражајних елемената.	
Ликовни проблем: испупчена/удубљена маса, вајар, рељеф, пуна пластика	
Стандарди постигнућа:	
Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, УИ, ИС	Облици рада: ФР, ИН, КМ — Тип часа: О
Наставна средства: лопта, репродукције, уџбеник	
Избор уметничких дела: портрети Микеланђела и Дарија	

ТОК ЧАСА

Уводни

Утврђивање знања из математике: геометријски облици и тела. Учитељ на примеру круга и лопте објашњава разлику између дводимензионалних и тродимензионалних облика. Рад са уџбеником, разговор о вајању, о подели вајарства на рељеф и на пуну пластику. Ученици анализирају репродукције из уџбеника. На таблу се лепе репродукције портрета. Објасни се ученицима да се портрет у вајарству назива биста. Ученици уочавају разлике у сликарском и вајарском представљању портрета. Затим учитељ усмерава пажњу на испупчену/удубљену масу. Ученици на апликацији показују (могу и написати на табли) уочена испупчења и удубљења.
Мотивациони разговор о свом лику (или лику друга). Које карактеристике црта лица препознају (да ли је дугуљасто, округло и сл.; какве су величине очи, уста, нос у односу на величину главе и сл.)? Учитељ даје техничка упутства у вези са обликовањем, тј. са моделовањем меканог материјала (прво се направи облик главе, затим се додају мањи делови, као што су нос, уши и сл.).
Истицање циља часа. План табле:

Главни

Самосталан рад ученика на реализацији теме. Учитељ прати рад сваког ученика посебно. Саветује и наглашава да додаване делове добро споје са основном формом да представљају компактну целину, јер ће се у супротном приликом сушења додавани делови одлепити.

Завршни

Приликом естетске анализе радова, процењујемо у којој мери су ученици успели да обликују свој тродимензионални аутопортрет. На крају часа, ученици играју игру *Иде маца око шебе*. Играјући је, они једни другима заузимају место и на тај начин се подсећају на знања стечена на овом часу у вези са појмовима волумен и простор. Похваљујем све ученике који су се трудили и успели да успешно реализују свој рад, а оне мање успешне охрабрујем да, ако се потруде, могу бити бољи на следећим часовима.

Корелација: математика

Литература: Уџбеник, http://www.youtube.com/watch?v=t9mUJnqfojY&feature=related

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 13. и 14.	Наставна јединица: Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни; организовање бојених облика у односу на раван у простору; површински облици	
Ликовни медијум: сликање		Техника: колаж
Циљеви и задаци часа: Оспособљавање ученика за уочавање ликовног проблема и његово транспоновање на основу датог материјала. Усвајање карактеристика технике колаж. Ликовно изражавање ученика у функцији развијања маште и визуелног ликовног естетског сензибилитета.		
Ликовни проблем: облик, боја, елементарни композициони принципи		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, УИ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: презентација, видео-бим, разнобојни папири, крпице, маказе, лепак		
Избор уметничких дела: Вазарели, П. Кле, П. Мондријан		

ТОК ЧАСА

Уводни

Кроз разговор се идентификује ликовни проблем – облик и врсте (геометријски и слободни облици). Учитељ даје основне информације о елементарним односима у композицији (додиривање, преклапање и прожимање). Помоћу видео-бима се показују репродукције уметничких дела и анализирају се из тих аспеката компоновања. Указује се на ритам, односно репетицију.

Фаза тражења обухвата креативну игру, импровизацију и тражење креативне идеје. Ученици су подељени у три групе. Њихови представници ће на табли испробавати компоновање по описаним принципима. Игра је такмичарског карактера. Циљ је да од понуђених геометријских облика саставе што маштовитију композицију. Анализа групног рада и одабир најмаштовитијег рада. Када ученици постају усмерени у правцу креативног решавања ликовног проблема, наставник истиче циљ часа:

Насликајте композицију геометријских облика. За сликање користите разнобојне папире, крпице или колаж-папир. При раду представите наведене односе облика и посебну пажњу посветите избору боја.

Главни

Ученици самостално решавају ликовни проблем. Учитељ прати, саветује и подстиче дечју креативност. У току корекције даје, по потреби, додатна објашњења, указује на евентуалне пропусте (нпр. боје нису усклађене, облици нису складно повезани или је ученик у свом раду занемарио принцип компоновања, и сл.).

Завршни

У завршној анализи, ученици самостално анализирају радове и бирају најуспешније. Учитељ их подстиче на то да вреднују свој рад и радове других по богатству изражајних елемената и по принципима компоновања. Завршни део ће се искористити да се утврђује знање о композицији.

Корелација: математика (геометријски облици)
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 15. и 16.	Наставна јединица: Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни; компоновање облика према положеној, косој или усправној линији; *Композиција геометријских облика*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: темпере или гваш
Циљеви и задаци часа: Стицање знања о односима облика, боја и о ритму. Упућивање на различите могућности трансформације приликом компоновања промене облика, величине, положаја, као и међусобних односа. Развијање ликовне перцепције и аперцепције. Развијање маште и комбинаторике. Навикавање на истрајност и упорност у раду.		
Ликовни проблем: смер, облик, ритам, сликарска композиција		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, АП, ИС, РП	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства: игра у пауер поинт презентацији, репродукције		
Избор уметничких дела: В. Вазарели, П. Кле, В. Кандински		

ТОК ЧАСА

Уводни

Разговор о простору и уочавање облика у њему.
Игра *микадо* – састоји се у појединачном отклањању штапића који су постављени један преко другог у различитим смеровима. Увек се узима штапић са врха.
Разговор о начину распоређивања предмета и облика у простору и о начину повезивања у целину. Уочавање облика, односа боја и геометријских облика на примерима уметничких репродукција.
Мотивација: слободно комбиновање правилних геометријских облика (кругови, правоугаоници, квадрати, троуглови) у одређеном простору. Импровизација у тражењу креативне идеје. На таблу лепимо одабране облике (уједно проверавамо у којој мери ученици распознају облике). Трудимо се да заједно створимо једну занимљиву композицију. Комбинујући их на различите начине, ученици ће путем игре и слободе у повезивању облика унети свој темперамент и добити маштовите комбинације.
Истицање циља часа.
Задаци часа:
• Избор облика; избор боја; организовање облика и боја у маштовиту композицију (група ученика са сметњама у развоју – правоугаоници; компоновање апстрактних облика у простору према положеној линији).

Главни

Самосталан рад ученика на реализацији теме.
Праћење, подстицање, саветовање и мотивисање ученика кроз индивидуалне разговоре. Три корективна приступа. У току приласка ученицима, учитељ даје додатна објашњења и савете (указује на елементарне пропусте и подстиче на самостално исправљање грешака), додатно их мотивише. Помаже ученицима који имају идеју али не успевају да је реализују, који заостају у раду или имају мало оригиналности и самопоуздања.
Одабир дечјих ликовних остварења за естетку анализу.

Завршни

Колективна анализа и естетско процењивање резултата према степену оствареног ликовног проблема, богатства елемената на мотиву, оригиналности, техничке умешности и естетског квалитета. Процењивање успешности радова протиче у толерантном разговору и доприноси изграђивању естетских критеријума и мотивације за даљи стваралачки рад. Сугестије учитеља за превазилажење евентуалних грешака и инструкције за даљи рад.

Корелација: математика (геометријски облици)
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 17. и 18	Наставна јединица: Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни; вежбе: обло – рогљасто	
Ликовни медијум: вајање		Техника: глина, пластелин или папир
Циљеви и задаци часа: Опажање, упознавање различитих вајарских техника. Елементарно истраживање вајарских изражајних елемената. Схватање и изражавање облих и рогљастих облика у простору. Развијање ликовне писмености. Стимулисање развоја естетског и ликовног искуства. Изградња позитивног односа према естетским вредностима.		
Ликовни проблем: композиција, маса, простор, архитектура, вајарство		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, ИС, РП	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства: папирнате траке, репродукције		
Избор уметничких дела: Р. Стијовић, Д. Џамоња, египатске скулптуре		

ТОК ЧАСА

Уводни

Подсећање на знања из математике. Ученици препознају на таблу залепљену апликацију геометријских тела. Исто тако треба да открију о ком геометријском телу је реч на основу плашта.
Рад са уџбеником: разговор о тродимензионалним облицима, објашњење појмова *обло* и *рогљасто*. Идентификовање облих тела на апликацији. Кроз разговор, ученици наводе примере за обла и рогљаста тела из свог окружења. Затим у уџбенику повезују одговарајуће парове фотографија по форми (обле и рогљасте облике). У фази игре, од траке папира савијају изломљене (рогљасте) облике и праве лучне односно обле облике.
Истицање циља часа: Од пластелина или глине направи неколико облих и рогљастих облика. Као тема могу да ти послуже облици у природи или предмети из твоје околине.
Учитељ указује на задатке које ученици треба да реше.

План табле:

Главни

Док ученици решавају ликовни проблем који се састоји у приказивању облих и рогљастих тела, учитељ прати, саветује и подстиче дечју креативност. Указује на недостатке у раду и подстиче ученике да сами уоче грешке и да их исправе. Предлаже се да ученици експериментишу са различитим материјалима како би сами проналазили начине обликовања глине (односно пластелина) и папира.

Завршни

Сви радови се постављају у једну заједничку композицију и свако износи своја искуства. Да ли сте задовољни постигнутим резултатима? Шта смо данас научили? Како би формулисао која су рогљаста тела? А која обла?

Корелација: математика (геометријски облици)
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 19. и 20.	Наставна јединица: Везивање облика у тродимензионалном простору и у равни; организовање тродимен. облика у простору и у равни; *Град кнеза Лазара*	
Ликовни медијум: вајање		Техника: папир, пластика
Циљеви и задаци часа: Усвајање знања о простору, маси и волумену. Упознавање са појмом архитектуре. Развијање логичког мишљења и закључивања. Развијање кооперативне спремности у тимском раду – поштује свој рад и рад друге деце. Развијање спретности у раду са дидактички необликованим материјалом. Упознавање са делима из наше културне баштине.		
Ликовни проблем: облик (форма) и намена, волумен, простор, контраст, величина, маса		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, ИС, РП, КО	Облици рада: ФР, ГР, КМ	Тип часа: В
Наставна средства: дидактички необликовани материјали (грађење од папирнатих кутија)		
Избор уметничких дела: фотографије тврђава из Србије (Калемегдан, Смедеревска тврђава, тврђава у Нишу, Петроварадинска тврђава, остаци Лазаревог града у Крушевцу).		

ТОК ЧАСА

Уводни

Ученици на столове стављају кутијице које су донели. Разговарамо о њима (колико страница имају, да кутијица заузима одређени простор). Упоређујемо масу две коцке исте величине (од стиропора и дрвета). У кутију сипамо нпр. пиринач да бисмо демонстрирали њену запремину, односно волумен.
Мотивација кроз посматрање и анализу фотографија тврђава из Србије. Разговор о томе како су живели, радили и градили у то време, како су ограђивали своје поседе. Ученици посматрају и проучавају зидове и отворе на тврђавама. Разговарамо о томе шта је остало од Лазаревог града и проучавамо мапу како је некад изгледао град кнеза Лазара.

Главни

Ученици групно реализују своје замисли. Учитељ указује на недостатке у раду и подстиче групе да саме проналазе решење. Стимулисање ученика кроз разговор, праћење, подстицање. Ликовни проблем продубљујемо према способностима појединих ученика. Учитељ проверава колико су појединци у групи активни, диференцира задатке и подстиче да свако реализује свој задатак према сопственим могућностима. Разговара о начинима постављања зидова, о постављању кровова. Мотивише их уз напомену да се упоран рад и стрпљење увек исплате и да су од великог значаја за уметност.

Завршни

Сви радови се постављају на један сто, ученици их окружују и износе своје утиске о изради, о доприносу појединаца у групи и заједнички врше естетску анализу постигнућа. Да ли су испуњени сви задаци? Који рад је по вашем мишљењу најбоље одговорио на данашњи задатак? Бирамо најмаштовитије тврђаве. Шта бисте променили у радовима?
Сумирамо научено: Шта је маса? Шта сада знате о архитектури?

Корелација: природа и друштво, математика
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 21. и 22.	Наставна јединица: Сликарски материјали и технике; пастел техника; *Мр̄тва п̄рода са воћем*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: пастел – суви (или креде у боји) и воштани
Циљеви и задаци часа: Упознавање ученика са различитим својствима пастел боја и креда у боји и подлога. Омогућити стваралачко понашање и изражавање ученика. Развијање тачног запажања и визуелне перцепције. Развијање смисла за индивидуални ликовни израз.		
Ликовни проблем: колорит, хармонија боја, пасажи (прелази), пропорције		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: пастел – суви (или креде у боји) и воштани, репродукције		
Избор уметничких дела: Е. Дега, П. О. Реноар		

ТОК ЧАСА

Уводни

Разговор о томе да сликарске технике називамо према средству, материјалу којим се слика. За одређене сликарске технике својствено је да се могу користити у сувом или течном стању, применом различитих материјала, прибора, подлога и метода рада. Према употребљивим средствима, материјалима и начину рада, у сликарству разликујемо више техника, неке од њих су... (ученици набрајају које технике су упознали). Рад са уџбеником – упознавање са техником, разликама између сувог и воштаног пастела, начином рада. Ученици у својим радним свескама (скиценблоку) испробавају држање пастел креде. Анализа примера уметничких репродукција.

Јасном дефиницијом задатака навести ученике да сами створе композиционо решење одабирајући различите предмете, а потом постављену (створену) композицију представе у пастел техници.

Главни

Ученици самостално постављају мртву природу од понуђених предмета (ваза, чинија, флаша, чаша, разно воће и поврће, цвеће, драперије...).

Учитељ, при праћењу рада, ученике наводи да сами уоче карактеристике поставке: облике, величину, њихове пропорције, боје. Исто тако им говори да стално упоређују свој рад са поставком да би могли да исправе грешке. (Сликају користећи „меру” – визирање оловком.)

Завршни

Избор најуспешнијих радова, који се постављају на таблу. Анализа радова према остварености ликовног проблема: поштовање карактеристика пастел технике, пасажи, хармонија боја, пропорције. Ученици треба да критички и аргументовано образлажу свој естетски суд.

Корелација: природа и друштво

Литература: Уџбеник, http://sh.wikipedia.org/wiki/Slikarske_tehnike

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 23. и 24.	Наставна јединица: Сликарски материјали и технике; акварел техника; *Морско дно*; *Рониоци*; *Акваријум*; *Тмурно небо*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: акварел
Циљеви и задаци часа: Упознавање акварел технике и усвајање знања о њеним карактеристикама. Развијање тачног запажања и визуелне перцепције. Уочавање, препознавање и примењивање транспарентности боја. Уочавање, разликовање и изражавање помоћу нијанси боја. Омогућити ученицима да осете радост при експериментисању са материјалима и у елементарном стваралачком раду.		
Ликовни проблем: транспарентност, нијансе боја		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: репродукције из уџбеника		
Избор уметничких дела: А. Дирер, В. Тарнер, Џ. Констабл		

ТОК ЧАСА

Уводни

Рад са уџбеником – упознавање са техником акварела. На примерима уметничких репродукција уочавање богатства нијанси боја. Након кратког објашњења технике (да се не користи бела боја, слика се разређеним бојама, које су прозрачне, тј. лазурне), приступа се креативној игри експериментисања са акварел бојама (опис вежби у уџбенику). Верификовање, тј. разговор и извлачење поука из урађених вежби. Указивање на транспарентност (прозирност) слојева боја. Да би ученици схватили поступност грађења слике бојама од најсветлијих до тамнијих, добијају задатак да означе редослед светлина боја (вежба у уџбенику).

Мотивациони садржај ће зависити од избора предложених тема. Ако се ради нпр. морско дно, може се показати ученицима кратки анимирани филм *Сунђер Боб* или фотографије морске флоре и фауне, уз анализу и активно учешће свих ученика у разговору.

Истицање циља часа:

Учитељ истиче тему кроз објашњавање избора облика и њиховог распоређивања у сликарском простору; код избора боја наглашава да се слика гради бојама од најсветлијих до тамнијих и саветује о организовању композиције.

Главни

Док ученици самостално стварају, учитељ их обилази, даје додатна објашњења, савете, указује на евентуалне грешке и начине да се оне исправе. У додатној мотивацији, подстиче ученике да експериментишу техником акварела и да коришћењем различитих нијанси обогаћују свој ликовни рад.

Завршни

Естетско процењивање ученичких радова: да ли су сви испунили постављене задатке, да ли су искористили изражајне могућности технике акварела, да ли су користили много нијанси боја, да ли су користили лазурне боје и како је усаглашена композиција. Шта је транспарентност боја?

Корелација: природа и друштво

Литература: Уџбеник, http://sh.wikipedia.org/wiki/Slikarske_tehnike

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 25. и 26.	Наставна јединица: Сликарски материјали и технике; темпера техника; илустровање музичке композиције	
Ликовни медијум: сликање		Техника: темпера
Циљеви и задаци часа: Усвајање основног знања о темпера техници: од чега се састоји темпера боја, на којим се подлогама слика темперама, основне карактеристике темпера, како се наносе. Упознавање ученика са широком применом темпера технике, са разноликим мотивима који се помоћу ње могу представити. Указати ученицима на то да се уметничка дела могу сликати и на другим подлогама (дрво, платно). Развијање осећања за уметничку лепоту стварања ликовних дела.		
Ликовни проблем: колорит, контраст, музички доживљај, илустровање		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РП	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства:		
Избор уметничких дела: руске иконе, дела ренесансних сликара		

ТОК ЧАСА

Уводни

Понављање карактеристика акварел технике и упознавање са темпера техником. Уочавање разлике између акварел и темпера технике. Да ли су темпера боје лазурне? Посматрање различитих уметничких дела која су рађена темпером на различитим подлогама. Разговор о колориту и контрасту боја.

Мотивациони садржај: слушање музичке композиције. Анализа радова инспирисаних истом мелодијом, а који су ипак различити.

Дефинисање задатака.

Главни

Док ученици самостално приступају реализацији ликовног проблема, учитељ прати њихов рад. Изабрана песма својим ритмом делује стимулативно на испољавање дечије креативности. Сваки ученик ће реализовати ликовни проблем према својим индивидуалним, ликовним и креативним способностима. Учитељ прилази сваком ученику и кроз индивидуални разговор настоји да га подстакне да дође до маштовитог решења не намећући неке своје идеје и виђење песме. Исправља конкретне грешке (неискоришћеност простора папира, коришћење лазурних боја, не користе контрастне боје и сл.).

Завршни

На крају часа се сви радови ученика постављају на таблу. Разговара се о томе шта је био задатак, да ли су га испунили, да ли су испоштовали карактеристике темпера технике (густина боја). Радови се анализирају и по томе како су појединци представили свој музички доживљај, који су колорит користили и сл.

Корелација: музичка култура
Литература: Уџбеник, http://sh.wikipedia.org/wiki/Slikarske_tehnike

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 27. и 28.	Наставна јединица: Сликарски материјали и технике; вежбе; сликамо на камену	
Ликовни медијум: естетска анализа, сликање	Техника: уметничке репродукције, темпере	
Циљеви и задаци часа: Усвајање ликовних појмова (боја, површина, мотив), вештина разликовања медија, упознавање са уметничким делима и културном баштином. Осамостаљивање, тј. сигурност у изражавању сопственог естетског става и стицање трајних и функционалних знања. Развијање креативности и дивергентног мишљења кроз игру.		
Ликовни проблем: боја, мотив, подлога слике, експериментисање са материјалима		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РП, ИС, КО	Облици рада: ФР, ГР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства: облици, ситно камење, видео-бим, видео-запис		
Избор уметничких дела: репродукције дела праисторијског сликарства		

ТОК ЧАСА

Уводни

Ученици су обавили претходно истраживање по групама (сакупљали су информације по енциклопедијама, интернету). Прва група је имала задатак да истражи дела из Ласка; друга група из Алтамире; трећа група праисторијске слике из Аустралије. Уводни разговор (сви учествују) о настанку пећинског сликарства. Посматрање и анализа праисторијских дела насликаних на зидовима пећина: који су најчешћи мотиви, која ликовна изражајна средства користе уметници (нпр. које боје преовлађују).
Помоћу Веновог дијаграма, бележе шта је заједничко делима из Ласка и из Алтамире, као и из Аустралије. Критеријуми за анализу и упоређивање: мотив (тема), ликовни елементи (линија, боја), сликарски рукопис, тј. начин приказивања (реалистично, мање препознатљиво).

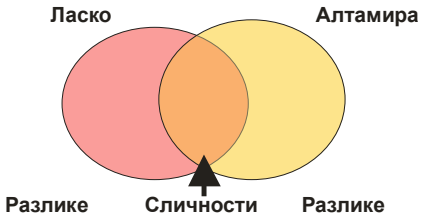

Истицање циља часа:
Задаци: 1. избор облика – одаберите коју ћете животињу да насликате, како она изгледа и сл.; 2. избор боја – да користе боје које су уочили на пећинским сликама (црвена, смеђа, црна); 3. организовање целине – употребом различитих боја и повезивањем необичних облика и линија да створе оригиналне, маштовите и уједначене композиционе целине.

Главни

Ученици кроз креативну игру, експериментисање са материјалима, реализују одабрану тему. Активности учитеља се огледају у пружању техничке помоћи при лепљењу, у кориговању и подстицању ученичке креативности (варирање и комбинаторика).

Завршни

Сви радови се постављају на један сто, а деца формирају круг око стола. При томе треба пазити да свако дете има могућност да види радове. Колективна анализа, дискусија и колективно процењивање радова према степену оствареног ликовног проблема, оригиналности, естетских квалитета и према техничкој спретности. Шта је био данашњи задатак? Да ли су испуњени сви задаци? Који рад је по вашем мишљењу најбоље одговорио на данашњи задатак? Чији је рад другачији од осталих? По чему се разликује? Да ли треба нешто додати и мењати на неком раду? Образложите одговор.

Корелација: математика, природа и друштво
Литература: Уџбеник, http://www.all-art.org/history16.html

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 29. и 30.	Наставна јединица: Сликарски материјали и технике; вежбе; *Новогодишња честитка*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: гратаж
Циљеви и задаци часа: Разумевање појмова *дизајн*, *естетско и функционално обликовање*. Развијање маште и спремности за истраживање новог. Богаћење линеарног израза.		
Ликовни проблем: композиција линија и боја, дизајн, кич		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: РЗ, ДМ, АП, РП	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства: примери честитки, фотографије у боји, тонер и жуманце, чачкалица, лепак		
Избор уметничких дела: Х. Миро, М. Ернст		

ТОК ЧАСА

Уводни

Обнављање наученог о врстама линија, о композицији, као и о дизајну. Мотивациони разговор о предстојећим празницима и обичајима да се шаљу честитке. Демонстрација неколико примера и анализа из аспекта естетичности. Учитељ наглашава да су многе куповне честитке примери лошег укуса (кич) са својим сладуњавим мотивима и допадљивим бојама. Објашњавање технике (види уџбеник). Требало је да ученици за домаћи задатак припреме подлогу за своје радове. Требало је да пронађу неку фотографију у боји (из календара) и да је премажу једном смесом тамније боје (тонер помешан са жуманцетом). Алтернативно, припрема се врши на претходном часу или на ЧОС. Демонстрација поступка цртања гребањем, тј. одстрањивања горњег, тамног слоја.
Истицање циља часа и дефинисање задатака.

Главни

Самосталан рад ученика. Учитељ их подстиче да користе што разноврсније линије, да проналазе складне композиције. Учитељ прати рад ученика: да ли су разумели задатак, да ли користе разноврсне линије, прати техничку спретност. Путем разговора пружа помоћ у постављеном проблему и задацима уз жељу да ученици сами стварају, да искажу слободно креативност и истраживачку способност. Ликовни проблем продубљујемо према индивидуалним могућностима ученика. Учитељ прилази ученицима који су изгубили мотивацију за рад, разговором их подстиче и мотивише за даљи рад, похваљује успешне покушаје. Талентованим ученицима који лако и брзо долазе до решења сугерише да додају детаље. Када заврше израду честитке у гратаж техници, праве завршни дизајн: ученици секу пресавијени облик основе, на који ће залепити честитку.

Завршни

Анализа радова према остварености ликовног проблема и инвентивности: маштовит избор мотива, богатство линија, усклађеност композиције.

Корелација: природа и друштво, српски језик
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 31. и 32.	Наставна јединица: Основне и изведене боје; црвена + жута = наранџаста; *Мртва природа са воћем*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: темпере
Циљеви и задаци часа: Усвајање основних знања из теорије боја: упознавање са карактеристикама боје (нијанса, интензитет) и примена датих својстава у решавању задатака. Упознавање ученика са начином добијања изведене боје – наранџасте. Одређивање наранџасте боје у спектру боја и на сликарском кругу боја. Развијање смисла за индивидуално решавање ликовног проблема.		
Ликовни проблем: основне и изведене боје, тон, нијанса, топле боје		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: темпера боје, фотографије биљака, поврћа и воћа, ЦД, репродукције, радови ученика, реквизити за поставку мртве природе		
Избор уметничких дела: Марино Тартаглиа, *Аутопортрет*; Петар Коњовић, *Сунцокрети*; Марко Челебоновић, *Мртва природа*; Зора Петровић, *Цвеће*; Пол Сезан, *Мртва природа са воћем*		

ТОК ЧАСА

Уводни

Разговор о бојама у природи и о њиховим особинама. Посматрање разлика у нијансама боје на предметима у околини. Слушање тонске лествице. Уочавање нијанси наранџасте на уметничким делима и анализа међусобног утицаја боја.
У фази подстицаја и игре, ученици вежбају добијање наранџасте боје мешањем. На наставном листићу мешају црвену и жуту у једнаким количинама; у различитим односима црвене и жуте с циљем да добију што више различитих нијанси наранџасте.
Мотивација за остваривање ликовног проблема огледаће се у заједничкој поставци мртве природе од понуђеног воћа, поврћа (украсне тикве, клип кукуруза, шаргарепа, лук, наранџа, лимун, банана, крушка), драперија. Приликом истицања циља часа, учитељ наглашава да ученици треба да уоче односе облика, њихове боје и да уочено организују у јединствену композицију.

Главни

Ученици прво посматрају мртву природу, уочавају простор, светлост, особине облика (величину, боју, текстуру). Скицирају окер бојом у основним контурама композицију мртве природе. Учитељ их усмерава и указује на ликовни проблем, а уколико га не схвате, поново га дефинише; напомињем да се низ наранџастих нијанси мора компоновати у виду градације. Приликом кориговања их подстиче да сами уоче своје грешке и да их исправе (треба уочити особине облика и правилно их распоредити у простору, мешањем основних боја добити различите нијансе наранџасте и компоновати их тако да једна наглашава другу, да нису исте валерске вредности и да нису концентрисане на једном месту).

Завршни

Анализа радова према остварености ликовног проблема (1. какви су облици; да ли су јасно уочљиви; да ли се може уочити текстура облика; да ли су складно повезани; 2. да ли су боје складне; које нијансе доминирају; колико нијанси наранџасте уочавамо; да ли је изражен контраст са позадином или су се облици утопили у њу; да ли боје осликавају светлост, прозирност и топлину; шта су пропусти; 3. да ли је постигнут склад у композицији; како су компоновани облици и боје; да ли може да се уочи њихов правац и смер; да ли композиција чини целину; колико је испољена оригиналност).

Корелација: природа и друштво, музичка култура

Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 33. и 34.	Наставна јединица: Основне и изведене боје; жута + плава = зелена; апстрактна композиција *Шума*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: темпере
Циљеви и задаци часа: Стицање елементарних знања о основним и изведеним бојама, упознавање са њиховим карактеристикама. Мешање и употреба изведене зелене боје у осликавању шуме. Развијање креативности ученика кроз истраживање новог начина рада.		
Ликовни проблем: тон, нијанса, растер, оптичко мешање боја		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: репродукције из уџбеника и презентација, штапићи за уши		
Избор уметничких дела за разноврсне зелене боје: А. Русо, П. Сезан; за оптичко мешање боја: Ж. Сера		

ТОК ЧАСА

Уводни

Подсећамо се круга боја са основним и изведеним бојама. Понављамо како се добија изведена боја о којој су учили прошлог часа (наранџаста). Деца наводе примере из свог окружења на шта их све асоцирају те боје међу којима је и зелена. Анализа дела Вазарелија и Русоа да би видели богатство колорита, односно колико врста зелених употребљавају (могу чак и избројати). Разговор о другим могућностима мешања боја. Демонстрација детаља слике Ж. Сераа да би ученици схватили сликарев поступак, тј. да тачкице боја поставља једну поред друге а резултат таквог поинтилистичког поступка јесте да посматрач боје доживљава као изведене. Објашњење појма *растер* и провера да ли су схватили оптичко мешање боја.
Мотивација: Слушање песме *Шума блиста* (док слушају музичку композицију, могу се приказивати слике шуме). Разговор о шуми, како би је представили, помоћу којих облика, да ли се дрвеће види издвојено (свако дрво посебно) или... које боје и нијансе би употребили. Приликом истицања циља часа, учитељ упућује ученике како би на нов, креативан начин представили шуму. Ученици ће сликати помоћу тачкица, користиће жуту, плаву и зелену боју. Тамо где ће преовлађивати жута и зелена, стварање се утисак жутозелене.

Главни

Ученици самостално реализују тему. Активности учитеља: праћење, подстицање, усмеравање и стимулисање ученика кроз индивидуални разговор. Коректура је усмерена ка решавању ликовног проблема. Учитељ у комуникацији са децом настоји да отклони уочене недостатке на почетку радног дела часа: не мешају боје, односно користе сиромашан колорит (нијансе боја), занемарују композицију. Учитељ их подстиче да истражују и експериментишу разноврсним поступцима сликања: да сликају штапићима, прстима и сл. У трећој коректури посвећује пажњу ученицима који су се брзо заситили радом, који су изгубили мотивацију, заморили се или раде површно, подстичући их да додавањем детаља, украса, побољшају своје ликовно остварење.

Завршни

Изложба – прошетајмо кроз шуму. Деца одлажу своје радове са стране, формирамо возић и пролазимо крај клупа да сви видимо какви су радови. Шта је био данашњи задатак? Да ли су испуњени сви задаци? Који рад је, по вашем мишљењу, најбоље приказао оптичко мешање боја? Чији је рад другачији од осталих? По чему се разликује? Да ли треба нешто додати и мењати на неком раду?

Корелација: природа и друштво, музичка култура
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 35. и 36.	Наставна јединица: Основне и изведене боје; црвена + плава = љубичаста; *Залазак сунца*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: акварел или пастел
Циљеви и задаци часа: Усвајање основних знања из теорије боја: упознавање са карактеристикама боје (нијанса, интензитет). Научити да је нијанса мала разлика у светлини и интензитету боје. Упознавање ученика са узајамним утицајем боја једних на друге (контраст и композиција) и примена датих својстава у решавању задатака. Упознавање ученика са поступком добијања изведене – љубичасте боје. Проналажење изведене боје у спектру боја и на сликарском кругу боја.		
Ликовни проблем: карактеристике боја, аперцепција		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: фотографије, прибор за сликање		
Избор уметничких дела: К. Моне, В. Тарнер, В. Вазарели, уметничке фотографије		

ТОК ЧАСА

Уводни

Понављање основних и изведених боја на кругу боја (које су ученици већ обрадили). Уочавање љубичасте у кругу боја. Разговор о плавим и црвеним темпера бојама које се налазе у њиховом комплету. Констатују да свака боја има своје име (париско плава, кобалт плава, ултрамарин). Учитељ даје инструкције од којих боја се може извести лепа љубичаста (види уџбеник). Сваки ученик на папирићу меша своју љубичасту боју, које се лепе на таблу. Упоређивање и уочавање разлика у тону и нијанси. Демонстрација, анализа, разговор о уметничким сликама. Ученици упоређују рукописе уметника. Које су уочљиве разлике? Препознавање различитих нијанси љубичасте. Учитељ објашњава поступак добијања полутонова (црвенољубичаста, плавољубичаста), као и светлије и тамније нијансе. Мотивација за тему. Повод за разговор је анализа дела Клода Монеа *Имӣресија*. Слика представља залазак сунца. Ученици износе своје доживљаје везане за залазак сунца. Учитељ им објашњава појам кича. Кич је нисковредно дело које тежи да се допадне ширим масама. Разлика између кича и уметничког дела јесте у томе што је кич лоше изведена уметничка замисао баналног садржаја, сладуњаво украшена, као на пример: баштенски патуљци, „сапунице", квазинародна музика и сл.
Истицање циља часа и објашњавање задатака.

Главни

Самосталан рад ученика. Учитељ у комуникацији са децом настоји да отклони недостатке уочене на почетку радног дела часа. Не намеће своје идеје, мишљење, нити готова решења. Активности учитеља су усмерене на подстицање коришћења богатства нијанси љубичасте. Подстиче их да слободно изражавају своје идеје. Настоји да сваког ученика додатно мотивише на што креативније решење, да додају још неке детаље и тиме обогате свој рад.

Завршни

Колективна анализа, дискусија и естетско процењивање радова према степену остваренog ликовног проблема, оригиналности, естетских квалитета и према техничкој спретности. Сугестије учитеља у виду савета и упутстава за превазилажење евентуалних грешака насталих у ликовним радовима.

Корелација: природа и друштво, музичка култура
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 37. и 38.	Наставна јединица: Основне и изведене боје; вежбе; слободна тема	
Ликовни медијум: естетска анализа – графика		Техника: репродукције; монотипија (темпере, глицерин)

Циљеви и задаци часа:
Стимулисање развоја естетског и ликовног искуства.
Упознавање са уметничким делима и културном баштином.
Опажање и вредновање ликовних вредности колорита (хармоничне и контрастне боје) на уметничким делима.
Изградња позитивног односа према естетским вредностима.
Опажати и изражавати се контрастним бојама у техници монотипија.

Ликовни проблем: контраст боја, аперцепција

Стандарди постигнућа:

Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: Е, О

Наставна средства: репродукције, видео-бим, темпере, глицерин, стаклене плоче (може се користити и фасцикла)

Избор уметничких дела: пејзажи М. Коњовића, С. Шумановића, П. Сезана; дела А. Матиса, М. Шагала

ТОК ЧАСА

Уводни

Први час је посвећен естетском процењивању уметничких репродукција с циљем да се изгради позитиван однос према естетским вредностима и да се ученици постепено навикавају да доносе естетски суд. Репродукције ће се презентовати путем видео-бима. При анализи ће се посебна пажња посветити колориту, основним и изведеним бојама, хармонији и контрасту боја. Говори се о паровима контрастних боја.
Могући ток анализе:
Каква расположења осликава дело?
Помоћу којих боја аутор дочарава та расположења?
Које боје преовлађују на слици (мисли се на основне односно изведене боје)?
Какав је узајамни однос боја (мисли се на хармоничан односно контрастан колорит)?
Какав је распоред облика на слици?
Која је порука слике?
На другом часу ученици практично представљају свој доживљај изазван презентацијом. Не ограничавамо их темом. Након кратког увода у медиј графике, објасни се техника моно-типија. Ученици ће радити темпера бојама, али уместо у воду, четкице ће умакати у глицерин, који ће успорити сушење боја како би се слика могла отиснути. Вода се користи само за испирање четкица (које се након прања обришу). Учитељ демонстрира технику тако што ће по наведеном насликати нешто на стакло те отиснути.
Прецизирају се задаци, наглашава се коришћење контрастних боја и складност композиције.

Главни

Ученици самостално реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Учитељ кроз савете, корекције и подстицаје омогућава остваривање пуног стваралачког потенцијала сваког појединца. Разговара о бојама, о испуњености слике. Помаже у отискивању монотипија.

Завршни

Избор најуспешнијих радова. Анализа радова према остварености ликовног проблема и оригиналности ликовних остварења.

Корелација: српски језик, природа и друштво

Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 39. и 40.	Наставна јединица: Основне и изведене боје; вежбе; топло – хладно	
Ликовни медијум: сликање	Техника: темпере	
Циљеви и задаци часа: Развијање способности и вештина у сигурнијој примени темпера технике. Уочавање и стицање знања о контрастним бојама, о контрасту топло – хладно. Стимулисање развоја естетског и ликовног искуства. Развијање стваралачког мишљења.		
Ликовни проблем: композиција боја, контраст топлих и хладних боја		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, ИС, РП	Облици рада: ФР, ТД, ИН	Тип часа: В
Наставна средства:		
Избор уметничких дела: П. Кле, К. Моне, А. Матис		

ТОК ЧАСА

Уводни

Понављање и утврђивање знања о контрасту боја. Кроз методу олује идеја, ученици се подстичу на уочавање топлих и хладних боја у свом окружењу. Анализа репродукција и идентификовање топлих односно хладних боја на њима, као и на кругу боја.
Приликом истицања циља часа, учитељ наглашава да ученици могу да одаберу који ће колорит користити (само за топле или само за хладне боје или за њихову комбинацију). Мотиви могу бити из природе (неки предео, дрвеће, хладно јутро) или неки пријатан односно непријатан доживљај, емоција (срећа), неки догађај. У принципу, ученици имају слободу сопственог избора мотива.

План табле:

Главни

Док ученици самостално раде, учитељ их обилази, разговара о одабраном мотиву, пази да не употребе смеђе и сиве тонове. Корекцијом учитељ подстиче ученике на сигурније изражавање сопствених идеја, са више детаља, слободније.

Завршни

Изложба одабраних радова. Ученици се изјашњавају зашто су одабрали одређени колорит. Заједничка анализа: Да ли је одабрани колорит у складу са мотивом? Који радови се разликују од осталих, који имају нешто више од осталих? Учитељ кроз вођење разговора, односно путем естетске анализе радова, настоји да утврди стечена знања о контрасту топло – хладно.

Корелација: српски језик, природа и друштво

Литература: Уџбеник, http://www.scribd.com/doc/40931540/Teorija-boja, http://www.link-elearning.com/dlmaterijali/materijali//Teorija_dizajna/SadrzajNJpdf/TEOD_09.pdf

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 41. и 42.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; облици и материјали; композиција различитих материјала	
Ликовни медијум: цртање	Техника: фото-копије различитих текстура, туш и перо	
Циљеви и задаци часа: Стицање знања о ликовним појмовима. Развијање способности разликовања медија и њихових изражајних елемената. Развијање ликовне писмености, усвајање појма текстуре. Уочавање и изражавање цртачке текстуре. Стицање вештине ликовног изражавања помоћу технике туш и перо.		
Ликовни проблем: линија, текстура, распршено – скупљено, простор		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: уџбеник, фото-копије различитих текстура, маказе, лепак, туш и перо		
Избор уметничких дела: А. Дирер		

ТОК ЧАСА

Уводни

Након краћег разговора о разноврсним материјалима, ученици раде са уџбеником. Препознају материјале са фотографија. На примеру цртежа зеца уочавају којим изражајним елементом уметник представља крзно. Ученици описују на који начин би представили површину одређене животиње, биљке, предмета.
Креативна игра доцртавања започетих текстура. Док ученици увежбавају потезе, учитељ им објашњава како линијама, тачкицама и мрљама различите густине могу да створе утисак распршене и скупљене површине, тј. како могу дочарати карактер површине (текстуру).
Истицање циља часа: Ученици треба да исецају различите облике од унапред припремљених фото-копија различитих текстура. Од тако исечених облика стварају једну занимљиву композицију. Након што су залепили своје облике, они ће помоћу туша и пера доцртавати непокривене делове рада.

Главни

У фази самосталног стваралаштва, учитељ прати рад ученика: да ли су разумели задатак, да ли користе разноврсне текстуре од понуђених фото-копија. Подстиче их да размењују фото--копије и да од њих секу слободне облике, надгледа распоред (композицију) тих облика, техничку спретност. Путем разговора пружа помоћ о постављеном проблему и задацима, уз жељу да ученици сами стварају, да слободно искажу креативност. У даљем раду их подстиче на коришћење разноврсних линија којима ће наставити започете текстуре. Исто тако и подстиче на проналажење још више различитих цртачких текстура.

Завршни

Анализа радова и избор најуспешнијих остварења по богатству текстура које је сам ученик смислио. Сумирање наученог о текстури.

Корелација: природа и друштво

Литература: Уџбеник, http://www.scribd.com/doc/89232820/Tekstura-u-umetnosti

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 43. и 44.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; површина – простор; *Кора дрвета*	
Ликовни медијум: цртање		Техника: лавирани туш

Циљеви и задаци часа:
Стицање и утврђивање знања о текстури и имплементација стеченог знања у ликовни рад.
Упознавање са техником лавираног туша.
Подстицати ученике да своја опажања, асоцијације и осећања ликовно изразе.
Уочавати појединости у сложеним перцептивним целинама, вршити селекцију по одређеном принципу који захтева израда слике на наведену тему, учврстити стечена умећа и навике из области ликовног стваралаштва.
Развијање ликовних способности слагања, варирања, компоновања нијанси.

Ликовни проблем: храпаво – глатко, тон, нијанса

Стандарди постигнућа:

Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О

Наставна средства: фотографије коре дрвета

Избор уметничких дела: лавирани цртежи Шагала, Писароа

ТОК ЧАСА

Уводни

Разговор о врстама површина (велика, мала; светла, тамна; глатка, храпава; мека, тврда). Наводе примере из своје околине. Ученици у уџбенику проналазе и решавају задатак да класификују површине од најхрапавије до глатке. Показивање и анализа фотографија коре дрвета. Разговор о могућностима ликовног представљања текстуре (помоћу линија, боја, односно светлина). На таблу се поставља градација тонова – разговор о уоченом. Увођење ученика у карактеристике технике лавираног туша.
Лавирани туш је техника цртања у којој је главно изражајно средство тон. На пробним тракама ученици покушавају да (водом) разређеним тушем изведу неколико тонова. Објасни им се поступак рада и дефинишу се задаци.

План табле:

Главни

Праћење самосталног рада ученика, подстицање на коришћење више тонова. Учитељ похваљује ученике који су лако дошли до оригиналних решења, употребили више сивих тонова. Помаже ученицима који услед недостатка самопоуздања и мање оригиналности прегледају туђе радове, који заостају у раду.

Завршни

Колективна анализа, дискусија и естетско процењивање одабраних ликовних радова према степену остваренога ликовног проблема, оригиналности, естетским квалитетима и техничкој спретности у техници лавирани туш и богатству тонова. Сугестије учитеља у виду савета и упутстава за превазилажење евентуалних грешака које су настале у ликовним радовима.

Корелација: природа и друштво

Литература: Уџбеник, http://www.scribd.com/doc/89232820/Tekstura-u-umetnosti

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 45. и 46.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; природни облик (шупљикави камен; перје птице; биљка кинески лампиони односно љоскавац)
Ликовни медијум: сликање (по моделу)	Техника: по избору

Циљеви и задаци часа:
Стицање и учвршивање знања о текстури и имплементација стеченог знања у ликовни рад.
Упоређивање и разликовање различитих врста текстура.
Подстицати ученике да своја опажања, асоцијације и осећања ликовно изразе.

Ликовни проблем: сликарска текстура, тонско моделовање

Стандарди постигнућа:

Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О

Наставна средства: моделин и прибор за сликање

Избор уметничких дела из уџбеника: Рембрант, Ј. Вермер

ТОК ЧАСА

Уводни

Ученици читају текст из уџбеника и разговарају о сликарској текстури, о томе на који начин и због чега поједини уметници дочаравају површину појединих материјала. Ученици упоређују на репродукцијама сликарске рукописе, тј. на који начин сликари, у зависности од свог стила, дочаравају текстуру појединих материјала. Учитељ усмерава пажњу ученика на опажање линија, мрља, на тонове боја, на потезе уметника којим дочаравају карактер површине слике.
Истицање циља часа (учитељ је претходно припремио моделе према предложеним темама; важно је да се обезбеде исти услови за све ученике, тј. да сви имају услов за непосредно посматрање и уочавање модела).

План табле:

Главни

Ученици раде на пола листа из блока. Учитељ прати рад ученика корак по корак. Док ученици самостално реализују свој задатак, учитељ их подстиче на стално упоређивање модела и свог рада и на уочавање грешака. Говори им да ће најуспешнији радови бити они на којима су сами уочили грешке и исправили их. Охрабрује их да експериментишу тоновима боја и потезима и да проналазе сопствена решења.

Завршни

Учитељ усмерава дискусију да би се утврдило оно што су научили о текстури. Шта је текстура? Наброј врсте текстура. Естетска анализа према остварености ликовног проблема. Радови се вреднују према критеријуму оригиналности, техничкој умешности и естетском квалитету. Чији рад је најуспешнији и зашто? Шта бисте променили у радовима?

Корелација: природа и друштво

Литература: Уџбеник, http://www.scribd.com/doc/89232820/Tekstura-u-umetnosti

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 47. и 48.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; површина – простор – боја; *Сусрет са Матисом*	
Ликовни медијум: сликање		Техника: гваш
Циљеви и задаци часа: Стицање знања – усвојити појмове: сликар, сликарски простор, композиција. Способност уочавања и анализирања естетске вредности приказаних примера. Истраживање ритма облика у простору. Оспособити ученике да се критички односе према свом и туђем раду.		
Ликовни проблем: сликар, простор, облик, композиција, ритам		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РП, ИС, КО	Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: О
Наставна средства: табла, апликација, презентација, видео-бим		
Избор уметничких дела: дела А. Матиса		

ТОК ЧАСА

Уводни

Понављање и утврђивање стечених знања о простору и облицима (о томе какав простор може бити, чиме је испуњен...). Техником олује идеја ученици скицирају на табли своја знања и асоцијације о облику (врсте, карактеристике, по чему се разликују односно по чему су слични – боја, величина, текстура). Следи рад са уџбеником и разговор о сликама Анрија Матиса. Репродукције се анализирају по мотиву, по облицима које сликар користи у раду, по размештају облика у сликарском простору, по бојама и по томе да ли користи нијансе боја (сликар користи локалне боје). Каква расположења дочарава сликар (весела, тужна, и сл.)? Одабрани ученици плешу уз музику, покретима имитирају одређене радње испред табле, на коју смо залепили пакпапир. Њихове фигуре су осветљене тако да им силуете падају на пакпапир. Остали ученици оцртавају контуре силуета. Пошто је у питању групни рад, свака група понавља исте радње да би добили своје предлошке за рад.
Најава циља часа.

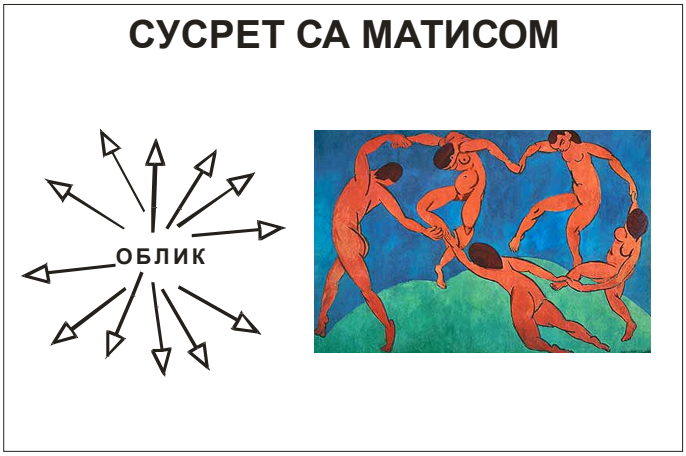

Главни

Ученици групно реализују тему.
Праћење, подстицање, саветовање, стимулисање ученика кроз разговоре са групама и указивање на елементарне пропусте и исправљање грешака уколико је то потребно.
Кориговање у три наврата.

Завршни

Анализа радова према остварености ликовног проблема:

- композициони односи облика и боја;
- свеже и усклађене боје;
- ритам са варијацијама;
- необично ликовно решење.

Корелација: математика, природа и друштво
Литература: Уџбеник, http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/matisse/

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 49. и 50.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; линија – простор – волумен; мобили – покретне скулптуре	
Ликовни медијум: вајање		Техника: различити материјали
Циљеви и задаци часа: Упознавање ученика са мобилом и са његовим карактеристикама. Уочавање и разликовање равнотеже у природи и окружењу. Истраживање, уочавање и доживљавање односа масе и простора. Оспособљавање ученика да уочавају кретање које је изазвано струјањем ваздуха. Развијање жеље за истраживањем новог и неочекиваног у ликовном стваралаштву.		
Ликовни проблем: пуна пластика, мобил, равнотежа		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, ИС	Облици рада: ФР, ТД	Тип часа: О
Наставна средства: картон, летвице, лепак, маказе, канап или жица		
Избор уметничких дела: А. Калдер		

ТОК ЧАСА

Уводни

Понављање и утврђивање знања о равнотежи. Ученици врше експеримент мерења предмета (из своје околине) на ваги, износе своја запажања и претходна искуства. Учитељ им скреће пажњу на то да је равнотежа важан принцип компоновања и у ликовној уметности. У циљу мотивисања, ученици играју игру у којој имају задатак да тачно одговоре на питања из коверти и да сложе загонетну слику. Ученици отварају уџбеник и упознају се са новим појмом – *мобил*. Објашњавање значења речи *мобил* (мобилан = покретан): то је просторна композиција ликова и облика направљена од различитих материјала који су причвршћени за конструкцију. Води се рачуна о томе да је тај материјал лакши, како би се мобил могао покретати. Гледалац се не мора кретати око мобила да би га целог сагледао, мобил се сам окреће и показује се са свих страна. Може се покретати уз помоћ ветра, струјања ваздуха, електричне енергије, сунца. Учитељ показује један мобил који је сам направио (или је рад ученика претходних генерација). Истицање циља часа: уз мало маште и креативности, можемо и ми направити свој мобил. Објашњава поступак за израду мобила.

Главни

Ученици самостално реализују свој ликовни рад.
Могуће грешке: сувише мали облици, неусклађеност боја, рад није довољно маштовит, ученик је занемарио принцип равнотеже. Приликом обиласка, учитељ разговара о одабраним облицима и бојама облика. Уколико ученици имају проблема са равнотежом, даје савет да помере канап или да додају још неки облик.

Завршни

У овом делу часа естетски процењујемо радове полазећи од постављеног ликовног проблема. У учионици се извлачи канап на који ће се окачити мобили ученика које ће покретати струјање ваздуха. Бирамо неколико радова ученика који су имали најуспешнија решења за постављени ликовни проблем и неколико радова ученика који су били мање успешни у томе. Посебно обраћамо пажњу на избор мотива, на боје које су коришћене и на равнотежу. Сви ученици се похваљују јер су уложили труд и вољу да изврше дати задатак.

Корелација: математика, природа и друштво
Литература: http://en.wikipedia.org/wiki/Mobile_(sculpture), http://calder.org/work/category/hangingmobile.html

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 51. и 52.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; волумен – простор; *Гуливер – велико и мало*	
Ликовни медијум: вајање		Техника: картон, пластика

Циљеви и задаци часа:

Уочавати различите односе величина у свом окружењу.

Истраживати и изражавати односе величина и пропорција у простору.

Развијање ликовне писмености и стваралачког мишљења.

Развијање способности за успостављање стратегија за решавање ликовног проблема.

Навикавање на тимски рад, стимулисање и изградња позитивног односа према другима.

Ликовни проблем: величина, пропорција, простор

Стандарди постигнућа:

Наставне методе: ЛС, ДМ, АП	Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: О

Наставна средства: картон, темпере, колаж, лепак, жица за причвршћивање удова

Избор уметничких дела: /

ТОК ЧАСА

Уводни

Разговор о величинама предмета и облика који нас окружују, уз навођење ученика на закључак да је величина релативан појам и за њено одређивање треба да је упоређујемо са другим величинама (пример: географска карта). Разговор усмеравамо на пропорције, тј. међуодносе величина унутар неког облика. Можемо једног ученика, кога ће остали ученици измерити, поставити на сто (колико је висок, колика је дужина руке, ноге у односу на тело и сл.).

Мотивациони разговор о *Гуливеровим путовањима*. Учитељ може да прочита један одломак из романа. Настоји се да сви ученици активно учествују у разговору о роману.

Истицање циља часа и дефинисање задатака.

Главни

Ученици ће групно израдити свог *Гуливера*. Свака група добија један велики картон. Ученик из групе леђи ће на картон и треба да направи један покрет, док ће остали кредом или оловком нацртати његове контуре. Нацртани облик ће се исећи и представљаће подлогу за израду лутке у природној величини. Руке и ноге се исецају посебно да би након причвршћивања жицом могле да се покрећу. Лутке се могу бојити темперама или облепити колажом. Учитељ надгледа рад ученика, по потреби помаже. Врши корекције у три наврата.

Завршни

На крају часа, групе ученика импровизују један мали игроказ. У завршној анализи упоређују се идеје и стваралачке методе појединих група. Ученици треба да слободно, али и критички, исказују своје мишљење и осећања. Још једном сумирамо оно што смо научили о величинама и пропорцијама.

Корелација: природа и друштво, српски језик

Литература: Уџбеник, http://prepisiv.blogspot.com/2012/04/lektira-guliverova-putovanja.html

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 53. и 54.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; *Магритови простори*	
Ликовни медијум: естетска анализа, сликање		Техника: уџбеник, репродукције, сликарски материјали
Циљеви и задаци часа: Усвојити функционална знања о сликарском простору. Развијање способности уочавања и описивања размештаја елемената у сликарком простору. Изградња позитивног односа према естетским вредностима. Осамостаљивање, тј. сигурност у изражавању сопственог естетског става. Развијање креативности и дивергентног мишљења кроз игру. Подстицати развој маште, креативности и оригиналности.		
Ликовни проблем: композиција облика и боја, сликарски простор		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ЛС, ДМ, АП, РП	Облици рада: ФР, ГР, ИН	Тип часа: Е, О
Наставна средства: уџбеник		
Избор уметничких дела: дела Р. Магрита		

ТОК ЧАСА

Уводни

Час је замишљен као креативна игра с циљем да се задржи поглед и пажња на уметничком делу и кроз интегрисане садржаје наставе начини пуна корелација између вербалног и визуелног доживљаја уметничког дела. Ученици раде уз помоћ уџбеника: читање текста, дискусија, затим анализа репродукција. Критеријуми за анализу и упоређивање: мотив (тема: да ли је реалистичка?), ликовни елементи (линија, боја), простор, сликарски рукопис, тј. начин приказивања (реалистично, мање препознатљиво). Дискусија о реалистичким и имагинативним (бајковитим) просторима. На основу описа једне Магритове слике, ученици скицирају свој доживљај слике. Игра се наставља. Ученици својим речима описују Магритово дело (пошто се у уџбенику налазе четири репродукције, могуће је увести игру погађања).
Истицање циља часа:
Насликај један бајковити, нестваран призор као да је призор из твог сна. Призор можемо учинити бајковитим необичним размештајем облика у сликарском простору, избором неуобичајених боја и организовањем композиције.

Главни

Ученици самостално реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Учитељ одржава стваралачку атмосферу, њихово одушевљење, спонтаност у изразу. Учитељ подстиче машту и спремност да се стварају имагинарни сликарски простори. У обраћању ученицима, има у виду то да сваки коментар или приговор може да изазове несигурност код детета. Похваљује ученике који су имали добру идеју и на добром су путу да је остваре. И подстиче на дивергентно мишљење: Можеш ли свој мотив укомпонавати на други начин?

Завршни

Анализа слика се врши према постављеним циљевима и остварености ликовног проблема: да ли је призор необичан, какви су облици, њихов размештај, да ли су боје експресивне, да ли избор боја доприноси бајковитости насликане сцене и сл.? Који рад је по вашем мишљењу најбоље одговорио на данашњи задатак? Чији је рад другачији од осталих? По чему се разликује?

Корелација: српски језик, природа и друштво
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 55. и 56.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; боја – простор; *Уметници стварају живот*
Ликовни медијум: естетска анализа	Техника: репродукције, видео-бим, уџбеник

Циљеви и задаци часа:
Упознавање са уметничким делима и културном баштином.
Осамостаљивање, тј. сигурност у изражавању сопственог естетског става.
Оспособити ученике да се критички односе према туђем мишљењу и естетском ставу.

Ликовни проблем: сликарски простор, илузија простора

Стандарди постигнућа:

Наставне методе: ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: Е

Наставна средства: уџбеник, презентација, видео-бим

Избор уметничких дела: из уџбеника – П. Сезан, С. Шумановић

ТОК ЧАСА

Уводни

У уводном разговору, пажња ученика усмерава се на композицију, тј. на простор слике на којој се појављују облици, боје и остали изражајни елементи као на некој позорници да би нам испричали замисао уметника. Он помоћу тих елемената, њиховим размештајем и међусобним односом, прича једну причу. Сликарство, дакле, можемо схватити и као један визуелни језик који помоћу линија, боја, тонова, облика и сл. изражава, преноси поруку гледаоцу. Рад са уџбеником: читање текста, анализа слика, коментари и расправе о прочитаном. Следи пауер поинт презентација и естетска анализа слика.
Могући ток анализе слика:
Какав је први утисак о слици? Каква осећања изазива?
Који је мотив (тема) слике? (фигурална композиција, пејзаж)
Какав је размештај елемената у сликарском простору? (повод да се поприча о композицији)
Опиши слику. Шта се налази у предњем плану слике, шта је насликано у позадини (лево, десно)?
Које су доминантне боје? Да ли сликар користи контрасте?
Који су облици, ликови, истакнути на слици? Који је радни мотив слике? Који ликовни елементи доминирају на слици?
Шта је порука слике?

Главни

Пример анализе слике:

П. Сезан, *Карташи*

Слика приказује свакодневни интимни призор. Насликана су два мушкарца како се картају. Делују смирено. Њихови ликови су у предњем плану, смештени су лево и десно од стола (симетрија у ликовној уметности није 100 одсто математичка симетрија). У позадини слике види се прозор и поглед у природу. На слици су доминантне топле и хладне боје. Њихов контраст је изражен на ликовима карташа: лица и руке су насликани топлим наранџастим тоновима, док у позадини преовлађују хладни тонови. Контраст топло–хладно види се и на одећи ликова. Композиција је смишљена, ниједан потез или боја нису случајни. Контрастом топло–хладно сликар наглашава да се иза привидне смирености ликова може назрети унутрашња напетост играча.

Завршни

Поред анализе, ученици могу кроз игру реконструисати сцену са слике; могу неку слику из уџбеника вербално да описују док остали на основу описа погађају, скицирају сцену.

Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 57. и 58.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; вежбе; *Омиљена животиња*

Ликовни медијум: вајање	Техника: жица

Циљеви и задаци часа:
Стицање способности опажања облика у простору.
Уочавање линија као и истањене масе у простору.
Стицање знања о разноврсним вајарским техникама и вајарским формама.
Стицање знања и вештина у коришћењу линија у тродимензионалном контексту кроз експериментисање.

Ликовни проблем: линија у простору, прошупљена маса, простор, пропорције, контура

Стандарди постигнућа:

Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РП, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О

Наставна средства: уџбеник, репродукције, меке савитљиве жице, клешта

Избор уметничких дела: А. Ђакомети, П. Пикасо, Д. Смит, Н. Глид

ТОК ЧАСА

Уводни

Дискусија о разликама односно сличностима између процеса стварања у дводимензионалним и тродимензионалним медијима. Разговарамо о линијама, о томе у ком медију користимо линије. Усмеравање пажње ученика на контурне линије које користе у креирању цртежа.
Приказ и анализа примера линеарних скулптура из уџбеника и путем презентације. Ученици наводе примере из свог окружења за линије у простору (нпр. гране, електрични водови).
Мотивациони садржај: разговор о животињама, о њиховим пропорцијама.
Показивање дечјих радова и објашњење процеса израде линеарне скулптуре. Прво се направи костур од жице, на који се додају остали делови. Савијене жице спајамо танким жицама. При раду треба водити рачуна о величинама појединих делова тела животиње.

План табле:

Главни

Ученици самостално реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Активности учитеља се огледају у пружању техничке помоћи при сечењу, у исправљању грешака и у подстицању ученичке креативности.

Завршни

Сви радови се постављају на групну изложбу и дискутује се о томе како су направили скулптуре, које су биле потешкоће у изради. Ученици на радовима препознају решење ликовног проблема. Одабирамо најмаштовитија решења.

Корелација: природа и друштво

Литература: http://www.scrapbookpages.com/dachauscrapbook/KZDachau/DachauLife01G.html, http://hu.wikipedia.org/wiki/Alberto_Giacometti, http://www.harvardartmuseums.org/collection/search.dot?page=1

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 59. и 60.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; вежбе; *Фигура која седи*; *Седимо испод дрвета*; *Другови*; *Играм се са псом*	
Ликовни медијум: вајање		Техника: глина или тесто
Циљеви и задаци часа: Опажање различитих односа величина у својој околини. Истраживање, уочавање и доживљавање односа масе и простора. Стицање знања о разноврсним вајарским техникама и вајарским формама. Стицање трајних и функционалних знања у препознавању и примени вајарских изражајних елемената.		
Ликовни проблем: маса, волумен, покрет, вајарски мотиви		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства:		
Избор уметничких дела: Роден, Мештровић, Росандић		

ТОК ЧАСА

Понављање појмова *маса* и *волумен* као важних елемената израза у медију вајања.
Сумирамо: Вајарска дела су тродимензионална и зову се скулптуре. Ученицима се објашњава шта је то скулптура и који типови скулптура постоје (споменик, фигура, биста, рељеф), који вајарски материјали се користе (дрво, стакло, метал, камен, мермер, пластика, глина, глинамол) и које су вајарске технике у зависности од материјала и начина обликовања (моделовање, изливање и клесање). Ученицима приказујемо кратак цртани филм. Учитељ им усмерава пажњу на покрете ликова у цртаном филму. Уводи их у тему креативном игром – пантомимом. Неколико ученика ће пантомимом показивати задате покрете (трчи, скаче, хода, стоји, пада). Анализа покрета.
Истицање циља часа:
Данас ћете ви бити вајари, свако од вас ће направити једну фигуру у покрету. По својој креативности и жељи, одредићете у ком положају ће бити ваша фигура. Прво на парчету папира нацртајте жељену фигуру која мирује, а затим ту исту фигуру нацртајте у покрету; цртеж ће вам помоћи приликом вајања. Пазите на односе величина.

Уводни

Учитељ прати на који начин ученици приступају раду, колико су заинтересовани, мотивисани. Реализују тему према индивидуалним склоностима, ликовним и креативним способностима. Осећања исказују самим избором боја и облика. Са свим ученицима учитељ има индивидуални приступ.
Помаже ученицима који заостају у раду, или су кренули погрешним путем, у решавању ликовног проблема, уз уважавање индивидуалних разлика, мишљења и идеја ученика. Учитељ их усмерава и кроз индивидуални разговор указује на ликовни проблем. Настоји да их охрабри дајући им додатна упутства, стављајући акценат на грешку (да сами уоче недостатке, не намеће им своје идеје и мишљење). Кроз разговор са ученицима, уочавамо да ли је композиција добро организована.
Учитељ, уколико утврди да губе мотивацију и раде површно, прилази ученицима и додатном мотивацијом подстиче их да остваре свој стваралачки потенцијал.

Главни

Радови се постављају на заједничку изложбу и ради се естетска анализа. У дискусији учествују сви ученици, заједно се бирају најуспешнији и најмаштовитији радови. Учитељ похваљује ученике који су се трудили и успешно реализовали постављени ликовни проблем, чији су радови маштовити и оригинални. Оне мање успешне охрабрује да са више труда могу бити бољи на следећим часовима.

Завршни

Корелација: природа и друштво
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 61. и 62.	Наставна јединица: Линија, површина, волумен, боја, простор; вежбе; *Двориште*, *трг*, *улица*	
Ликовни медијум: цртање		Техника: оловка
Циљеви и задаци часа: Упознавање ученика са начином компоновања (линија), односно распоређивања елемената у складну целину. Опажање и представљање односа облика и простора. Стицање искуства у раду оловком.		
Ликовни проблем: екстеријер, однос облика и простора, линеарна композиција		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: В
Наставна средства: фотографије		
Избор уметничких дела:		

ТОК ЧАСА

Уводни

У уводном разговору подсетити се како изгледају зграде, куће, тргови, дворишта. Приказивање фотографија екстеријера и дефинисање спољашњег и унутрашњег простора. Разговор о обрисним и структуралним линијама. „Хајде да научимо! Линија може градити облик на више начина: спољни облик и унутрашњост облика. Контура је линија која уоквирује или оцртава облик неког предмета, односно тела, на цртежу или слици. Она је граница облика, описује неки облик. Она издваја неки облик од осталих облика у простору. Унутрашње (структуралне) линије граде унутрашњост неког облика. Структурална линија дочарава како изгледа површина облика."
Учитељ подсећа децу на претходно искуство када је требало дочарати карактер површине (текстуру). Поново посматрамо фотографије и усмеравамо пажњу на текстуре које се појављују на зградама, на плочнику и сл. Објашњавамо како се могу добити светлије а како тамније линије. Демонстрација начина рада оловком, како држањем оловке у положеном положају и различитим притиском приликом повлачења линија можемо добити различите тонове.
Приликом истицања циља часа и јасне дефиниције задатака, учитељ подсећа децу на то да контура дефинише видљиве границе објекта, док помоћу сенчења постижемо илузију просторне дубине и тродимензионалности.

Главни

Ученици самостално реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Учитељ прати рад ученика: да ли су разумели задатак, како су распоредили мотиве, да ли користе само контурне линије или рад обогаћују структуралним линијама, да ли се труде да притиском оловке добију различите тонове. Путем разговора помаже у решавању постављеног проблема, уз жељу да ученици сами стварају, да слободно искажу креативност и истраживачку способност. Подстиче ученичку креативност у богаћењу линеарног израза.

Завршни

Који је био ликовни проблем? Шта је контура? Шта је структурална линија? Да ли су испуњени сви задаци? Који рад је, по вашем мишљењу, најбоље одговорио на данашњи задатак? Ученици самостално износе своја запажања о завршеним радовима, али и мишљење о техници оловка.

Корелација: природа и друштво, српски језик
Литература: Уџбеник, http://www.crtanje-i-slike.com/crtanje-olovkom.html

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 63. и 64.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; амбијент; *Различити амбијенти*; *Највише волим моје место* (село, град)	
Ликовни медијум: цртање		Техника: угљени штапић, бела креда
Циљеви и задаци часа: Развијати и неговати ликовну радозналост. Подстицати и развијати креативну имагинацију. Способност визуелног опажања детаља. Визуелно опажање и доживљај волумена.		
Ликовни проблем: линеарна модулација простора, перспектива		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: УИ, ДМ, АП, РЗ, ИС	Облици рада: ФР, ИН	Тип часа: О
Наставна средства: фотографије		
Избор уметничких дела: /		

ТОК ЧАСА

Уводни

Час почињемо малим игроказом. Учитељ глуми туристу који је у посети нашем месту (град или село) и пита ученике шта би препоручили да неизоставно погледа. Ученици вербално описују како изгледа црква и остале знаменитости. Пита их: „Ко жели да ми опише како изгледа?" „ Да ли је неко имао прилике да посети ово место?" „Да ли неко може да ми каже које све боје види?" „А поред боја, које облике видите (прозори, врата, пластични украси и сл.)?" Затим се на таблу постављају фотографије и ученици се наводе да уоче што више детаља на грађевинама.

Врло кратки увод у перспективу и линеарну модулацију простора уз демонстрацију на табли.

Објашњавање технике. Ученици ће рад започети угљеним штапићима. Прво ће нацртати контуре зграде (пазећи како ће је сместити у простор), затим ће доцртавати детаље, архитектонске украсе, које ће наглашавати сенчењем. Неке делове ће осветлити белом кредом.

Мотивација: разговор о различитим амбијентима, о карактеристичним грађевинама из окружења ученика.

Главни

Ученици самостално реализују тему. Учитељ шета кроз одељење, надгледа рад ученика и по потреби им помаже. У току радног дела, даје додатна објашњења и помаже у решавању насталих проблема.

Завршни

Анализа радова на добровољној основи:

- Ко би желео да покаже свој рад?
- Шта би истакао/истакла као најуспешније на свом раду?
- Шта мислиш, колико си успешно приказао/приказала грађевину у простору?
- Колико је била тешка техника?
- Да ли ти се свидела нова техника? Образложи одговор.

На крају часа, понављање усвојених појмова: амбијент, линеарна модулација простора, перспектива.

Корелација: природа и друштво
Литература: Уџбеник

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 65. и 66.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; вежбе; позоришна маска	
Ликовни медијум: сликање, вајање		Техника: по избору
Циљеви и задаци часа: Научити децу како на најједноставнији начин уз помоћ одређене сликарске технике и материјала да направе маске за представу. Оспособити и заинтересовати ученике за рад, развијати код ученика смисао за рад одговарајућим сликарским техникама. Учврстити стечена умења и навике из области ликовног стваралаштва.		
Ликовни проблем: облик, карактер ликова, маска		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, РТ, ИС, КО	Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: В
Наставна средства: различити материјали из природе и из непосредне околине		
Избор уметничких дела: афричке маске		

ТОК ЧАСА

Уводни

Разговор о позоришту и о томе како су некад глумци у античком позоришту носили маске које су осликавале карактер ликова. У уџбенику проналазе примере античких маски. Затим се показују примери афричких маски. Разматрање ликовног проблема са аспекта његове материјализације и начина израде маске. Учитељ даје инструкције (ученици су за рад донели природне и вештачке материјале). Уочавање међусобног односа боја уз демонстрацију и анализу природних облика. Које материјале можемо користити за рад? Како да осмислимо необичну маску? Који ликовни елементи ће је учинити оригиналном? (Неуобичајени облици, богатство колористичких односа, контрастне боје и сл.)

Истицање циља часа.

Главни

Ученици самостално реализују тему према свом опажању, доживљају, машти и способностима. Активности учитеља се огледају у пружању помоћи путем разговора и навођењем ученика да сами уоче могуће решење, подстицањем ученичке креативности (варирање и комбинаторика материјала, облика и боја).

Завршни

Радови ће се анализирати на основу следећих критеријума:

- идеја одлично реализована;
- богатство облика и способност њихове трансформације;
- да ли су они јасно уочљиви;
- богатство колористичких односа;
- усклађена композиција;
- оригинална решења.

На крају, ученици стављају своје маске и прошетају учионицом.

Корелација: српски језик, музичка култура
Литература: Уџбеник, http://www.skillsdivision.com/

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 67. и 68.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; израда лутака за представу	
Ликовни медијум: комбиновани		Техника: различити материјали
Циљеви и задаци часа: Стицање знања о луткарству, сценској лутки. Опажање и разликовање типова лутака према начину њиховог покретања. Стицање способности да на најједноставнији начин, уз помоћ одређене сликарске технике и материјала, направе лутке за своју представу. Визуелно опажање и доживљај волумена. Оспособљавање и стварање интересовања ученика за рад, формирање естетског става ученика.		
Ликовни проблем: сценска лутка, удубљена/испупчена маса		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, РТ, ИС, КО	Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: О
Наставна средства: различити материјали за израду лутке		
Избор уметничких дела:		

ТОК ЧАСА

Уводни

Објашњавање ученицима процеса стварања позоришне представе, у коме учествују стручњаци из разних облати уметничког стваралаштва: књижевник, драматург, режисер, глумци, тонмајстор, мајстор за осветљење, ликовни уметник задужен за сценографију, костимограф, реквизитер и многи други стручњаци. У представи се преплићу звук, слика, покрет, глума, костим, сценографија, стварајући једно сазвучје, јединство доживљаја које је сама представа. Затим се разговор усмерава на луткарске представе. Ученици износе своје доживљаје. Понавља се оно што је учено о удубљеној/испупченој маси. Учитељ објашњава карактеристике сценске лутке: она треба, својим атрибутима и бојама, да одражава карактер лика; пренаглашеност детаља да би је гледалац могао видети, и сл. Мали осврт на врсте сценских лутака.

Ученици су се на часовима српског језика и одељењске заједнице већ договарали и одабрали своју представу, на основу чега следи договор о ликовима, подела ученика на групе и договор о задужењима.

Истицање циља часа.

Главни

Ученици у мањим групама од четворо реализују ликовни задатак. Свака група израђује једну лутку на основу претходног договора. Учитељ саветима пружа подршку и развија кооперативност међу ученицима. Указује на пропусте.

Завршни

Свака група представља своју лутку глумећи у представи на основу одабране приче. Естетска анализа лутака биће усмерена на оригиналност идеје и техничке израде, као и на богатство детаља, уложен труд... Учитељ усмерава ученике да се критички односе према туђем мишљењу и естетском ставу. У завршној анализи сагледаће се и однос појединаца према раду у групи (како су сарађивали, да ли је неко одбијао рад и сл.).

Корелација: српски језик, музичка култура
Литература: Уџбеник, http://www.skillsdivision.com/

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 69. и 70.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; сценографија	
Ликовни медијум: комбиновани		Техника: различити материјали
Циљеви и задаци часа: Способност уочавања различитих облика и њихових односа у простору. Усвајање појмова *сцена* и *сценоīрафија*. Стицање знања путем истраживања и употреба различитих облика и материјала у обликовању сценског простора.		
Ликовни проблем: однос облика и простора, сцена, сценографија, материјали		
Стандарди постигнућа:		
Наставне методе: ДМ, РТ, ИС, КО	Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: О
Наставна средства: пауер поинт презентација сценских решења, видео-бим, различити материјали за експериментисање (игра комбинаторике у изради макете која ће послужити за идејно решење и израду сценографије за одељењску представу).		
Избор уметничких дела: примери сценографија		

ТОК ЧАСА

Уводни

Уводни разговор о постављеном ликовном проблему: позориште, сценско обликовање, појам сценографије, њена улога у позоришту (дочарава место и време у којем се одиграва представа, омогућава сценско кретање глумаца, није наметљива и сл.). Анализа сценографија презентованих помоћу видео-бима (фокусирање пажње на једноставност и препознатљивост сцене).

Игра (експериментисање) приликом моделовања сцене. Свака група прави свој модел на основу кога ће се правити сценографија за представу. Анализа идеја, које све елементе садрже поједине макете, која је најмаштовитија, које решење задовољава критеријуме добре сценографије. Одељење се одлучује за једно решење које ће се реализовати. Договор група о задацима за реализацију коначне сценографије за одељењску представу.

Главни

Учитељ је координатор између појединаца током израде сценографије. Настоји да сваког појединца задужи за одређени задатак према индивидуалним склоностима, ликовним способностима и техничким умећима. Нико не би смео да се осећа запостављеним. У техничком смислу, помаже идејама за решавање проблема. Разговара с ученицима о томе која средства су им на располагању и како да их прилагоде сценографији коју праве. По потреби, израда сценографије може да траје и ван оквира предвиђених за радни део (што по уобичајеној артикулацији износи око 60 минута).

Завршни

Понављање и утврђивање појмова *сцена* и *сценоīрафија* и анализа резултата у изради финалне верзије сценографије. Да ли је сценографија успешно израђена? Да ли дочарава место и време радње наше представе? Да ли омогућава сценско кретање лутака и извођача? Да ли треба нешто да се доради?

Корелација: српски језик, музичка култура
Литература: Уџбеник, http://www.skillsdivision.com/

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

Редни број: 71. и 72.	Наставна јединица: Амбијент – сценски простор; вежбе; извођење представе *Пепељуга*

Ликовни медијум: комбиновани	Техника: комбинована

Циљеви и задаци часа:

Развијање способности проналажења великог броја различитих идеја и путева у решавању постављеног проблема.

Разумевање процеса стварања позоришне представе из аспекта ликовности.

Усвајање појмова *сценограф*, *костимограф*, *луткар*.

Ликовни проблем: /

Стандарди постигнућа:

Наставне методе: ДМ, РТ, ИС, КО	Облици рада: ФР, ГР	Тип часа: В

Наставна средства: са претходних часова

Избор уметничких дела: /

ТОК ЧАСА

Уводни

Наставна целина је замишљена као реализација једног игроказа са луткама од идеје, предлога за кореографију, музику, костим, израду лутака, сценографије. Реализација по групама, корелација са другим наставним областима, посебно са књижевношћу (српски језик), музичком културом, позориштем.

Главни

У реализацији наставне целине мобилисани су сви креативни фактори ученика:

- флуентност – олуја сопствених и туђих идеја (изглед лутке, сценографије);
- флексибилност – проналажење различитих могућности за решавање постављеног проблема, уз уважавање мишљења и идеја другова из групе (како направити, која средства су нам на располагању и како да их прилагодимо у изради лутке, сценографије);
- редефиниција – способност прилагођавања (транспоновања) различитих материјала идејном решењу;
- елаборација – способност разраде плана стваралачког рада уз уважавање мишљења чланова групе, избор најбољег могућег идејног решења (лутке, сценографије) и подела задужења за сваког члана групе у реализацији представе;
- осетљивост за проблеме – покретање креативних механизама ученика у оквиру тимског рада.

Завршни

У реализацији пројекта представе важно је да се нико не осећа запостављеним и да сви осете радост због стварања нечег новог, оригиналног.

Корелација: српски језик, музичка култура

Литература: http://www.skillsdivision.com/

У одговарајућу колону уцртајте знак √ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

_____

_____

8. Литература:

1. Блумова ревидирана таксономија (Bloom's Revised Taxonomy), преузето 2014. са сајта: http://www.coe.sdsu.edu/eet/Articles/bloomrev/index.htm
2. Ивић, И., Пешикан, А., Антић, С. (2009). *Водич за добар уџбеник, Општи стандарди квалитета уџбеника*, Завод за уџбенике, Београд.
3. Материјал са семинара *Читањем и писањем до критичког мишљења,* Центар за интерактивну педагогију.
4. Павловић Бабић, Д., Гламочак, С., *Оцењивање ученика, Приручник за семинар*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
5. Подстицање развоја метакогнитивних вештина код ученика, преузето 2014. са сајтова: http://www.slideshare.net/laurentiusadhyatmoko/developing-metacognitiveskills#
6. http://www.mx1.educationforthinking.org/sites/default/files/page-image/1-02MetacognitiveDevelopment.pdf
7. http://www.learner.org/courses/learningclassroom/support/09_metacog.pdf
8. Савовић, Б., Бјекић, Д., Најдановић Томић, Ј., Гламочак. С., (2007). *Примена тестова знања у основној и средњој школи*, Београд.
9. Хавелка, Н., Хебиб, Е., Бауцал, А., (2003). *Оцењивање за развој ученика*, Министарство просвете и спорта, Центар за евалуацију, Београд.